

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2016. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ВЕЛИКА ПАЛАТА

СПРАВА «DELFI AS ПРОТИ ЕСТОНІЇ»

(Заява № 64569/09)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

16 червня 2015 року

Це рішення є остаточним, проте воно може зазнати редакційної правки.

Зміст

ПРОЦЕДУРА	3
ФАКТИ	5
I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ	5
A. Передісторія справи	5
B. Стаття і коментарі, опубліковані на інформаційному інтернет-порталі	7
C. Цивільне провадження щодо компанії-заявника	9
D. Подальші події	15
II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА	16
III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ АКТИ	21
A. Документи Ради Європи	21
B. Інші міжнародні документи	25
IV. ВІДПОВІДНІ ДОКУМЕНТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ МАТЕРІАЛИ	27
A. Правові акти Європейського Союзу і прецедентне право	27
1. Директива 2000/31/ЄС	27
2. Директива 98/34/ЄС зі змінами, внесеними Директивою 98/48/ЄС	30
3. Практика Суду Європейського Союзу	31
B. Порівняльно-правові матеріали	34
ПРАВО	34
I. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ	34
A. Рішення Палати	35
B. Доводи сторін, подані до Великої палати	37
1. Компанія-заявник	37
2. Уряд	41
C. Доводи третіх сторін, що взяли участь у провадженні	45
1. Гельсінський фонд з прав людини	45
2. Організація «Article 19»	45
3. Організація «Access»	46
4. Фонд «Media Legal Defence Initiative»	46
5. Організації EDiMA, CCIA Europe та EuroISPA	48

D. Оцінка Суду.....	49
1. Попередні зауваження та межі здійснюваної Судом оцінки	49
2. Наявність втручання	51
3. Законність	51
4. Легітимна мета	55
5. Необхідність у демократичному суспільстві	55
НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД.....	69

У справі «Delfi AS проти Естонії»

Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,
Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall),
Гвідо Раймонді (Guido Raimondi),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ішил Каракаш (Işıl Karakaş),
Інета Зіемеле (Ineta Ziemele),
Боштьян М. Зупанчіч (Boštjan M. Zupančič),
Андраш Сайо (András Sajó),
Леді Біанку (Ledi Bianku),
Нона Цоцорія (Nona Tsotsoria),
Вінсент А. Де Гаetano (Vincent A. De Gaetano),
Ангеліка Нусбергер (Angelika Nußberger),
Юлія Лаффранк (Julia Laffranque),
Лінос-Александр Сіціліанос (Linos-Alexandre Sicilianos),
Гелена Єдерблом (Helena Jäderblom),
Роберт Спано (Robert Spano),
Йон Фридрік Кйолбро (Jon Fridrik Kjølbro), *судді*,

та Йохан Каллеверт (Johan Callewaert), *заступник секретаря Великої палати*,

після обговорення у закритому засіданні 9 липня 2014 року та 18 березня 2015 року

виносить таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 64569/09) проти Республіки Естонія, поданою до Суду 4 грудня 2009 року на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) компанією Delfi AS – відкритим акціонерним товариством, зареєстрованим в Естонії (далі – компанія-заявник).

2. Компанію-заявника представляв пан V. Otsmann та пані K. Turk – адвокати, що практикують у Таллінні. Уряд Естонії (далі – Уряд) був представлений його Уповноваженим – пані М. Kuurberg із Міністерства закордонних справ.

3. Компанія-заявник стверджувала, що притягнення її до відповідальності за коментарі третіх осіб, розміщені на її інформаційному інтернет-порталі, порушило її право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 Конвенції.

4. Розгляд заяви було доручено П'ятій секції Суду (пункт 1 правила 52 Регламенту Суду). 1 лютого 2011 року Суд змінив склад своїх секцій (пункт 1 правила 25), і заяву було передано на розгляд новоствореній Першій секції. 10 жовтня 2013 року Палата винесла рішення у справі, засідаючи в такому складі: Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre), Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner), Ханлар Гаджисєв (Khanlar Hajiyev), Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), Юлія Лаффранк, Ксенія Туркович (Ksenija Turković), Дмитро Дєдов (Dmitry Dedov), судді, а також Андре Вампаш (André Wampach), заступник секретаря секції. Вона одноголосно оголосила заяву прийнятною та постановила, що порушення статті 10 Конвенції не було.

5. 8 січня 2014 року компанія-заявник звернулася з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати відповідно до статті 43 Конвенції, і 17 лютого 2014 року її клопотання було задоволено колегією Великої палати.

6. Склад Великої палати було визначено відповідно до положень пунктів 4 і 5 статті 26 Конвенції та правила 24 Регламенту Суду.

7. І компанія-заявник, і Уряд подали додаткові письмові зауваження щодо суті справи (пункт 1 правила 59 Регламенту Суду).

8. Також надійшли зауваження від організацій, яким Голова Великої палати дозволив узяти участь у письмовому провадженні на правах третьої сторони (пункт 2 статті 36 Конвенції і пункт 2 правила 44 Регламенту Суду), а саме: від Гельсінського фонду з прав людини (Helsinki Foundation for Human Rights); організації «Article 19»; організації «Access»; фонду «Ініціатива правового захисту медіа» (Media Legal Defence Initiative (MLDI)), який підготував зауваження у взаємодії зі своїми двадцятьма вісьма партнерськими організаціями, а також від Європейської асоціації електронних медіа (European Digital Media Association (EDiMA)), Асоціації виробників комп'ютерів і засобів зв'язку (Computer and Communications Industry Association (CCIA Europe)) та Європейської асоціації провайдерів інтернет-послуг (pan-European association of European Internet Services Providers Associations (EuroISPA)), які подали спільні зауваження.

9. Відкрите засідання у справі відбулося в Палаці прав людини у Страсбурзі 9 липня 2014 року (пункт 3 правила 59).

У засіданні Суду взяли участь:

а) від Уряду

пані М. KUURBERG,
пані М. KAUR,
пані К. MÄGI,

Уповноважений Уряду,

радники;

b) *від компанії-заявника*

пан V. OTSMANN,

пані K. TURK,

представники.

Суд заслухав звернення пана Otsmann, пані Turk і пані Kuurberg, а також їхні відповіді на запитання суддів Зіємеле, Спано, Раймонді, Віллігера та Біанку.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

10. Заявником є публічна компанія з обмеженою відповідальністю (*aktsiaselts*), зареєстрована в Естонії.

A. Передісторія справи

11. Компанія-заявник є власником інформаційного інтернет-порталу Delfi, на якому на момент подання цієї заяви публікувалося до 330 інформаційних статей. Delfi є одним із найбільших інформаційних інтернет-порталів в Естонії. В Естонії на цьому порталі, який також працює в Латвії та Литві, публікуються новини естонською і російською мовами.

12. На час подій, про які йдеться у справі, під текстом новини на порталі містилася кнопка «додати коментар», а також були поля для коментарів, імені коментатора та для адреси його електронної пошти (необов'язкове для заповнення). Під цими полями були кнопки «опублікувати коментар» і «читати коментарі». Для коментарів, залишених іншими користувачами, на сайті було відведено окреме місце, і ознайомитися з ними можна було, натиснувши кнопку «читати коментарі». Коментарі завантажувалися на сайт автоматично, тобто без редагування чи модерації з боку компанії-заявника. Статті збирали близько 10 000 коментарів на день, більшість з яких публікувалися під псевдонімами.

13. Водночас на сайті працювала система видалення неприпустимих коментарів за процедурою «notice-and-take-down»: будь-який читач міг повідомити про такий коментар, позначивши його як *leim* (естонське слово на позначення образливого чи глузливого повідомлення або повідомлення, що розпалює ненависть в Інтернеті), після чого коментар негайно видалявся. На сайті також працювала система автоматичного видалення коментарів, що містять нецензурну лексику, яку вона виявляла на підставі основ деяких нецензурних слів.

Крім того, особа, честь і гідність якої паплюжив коментар, мала можливість повідомити про нього безпосередньо компанію-заявника, і тоді цей коментар негайно видалявся.

14. Компанія-заявник вжила заходів, щоб довести до відома користувачів, що коментарі не відображають позицію редакції і що відповідальність за зміст коментарів несуть їхні автори. На інтернет-сайті Delfi діяли «Правила коментування», в яких зазначалося таке:

«Розділ коментарів на порталі Delfi є технічним засобом, що дозволяє користувачам публікувати свої коментарі. Delfi не редагує коментарі. За зміст коментарів несе відповідальність їхній автор. Слід зазначити, що в судовій практиці Естонії були випадки, коли у зв'язку зі змістом коментарів суди карали їхніх авторів (...)

На порталі Delfi заборонено залишати коментарі, які не відповідають прийнятим нормам.

Такими коментарями є ті, що:

- містять погрози;
- містять образи;
- підбурюють до ворожнечі та насильства;
- підбурюють до протиправних дій (...)
- містять недоречні посилання, спам чи рекламу;
- є беззмістовними та/або не стосуються теми матеріалу;
- містять нецензурні та вульгарні вислови (...)

Delfi має право видаляти такі коментарі та блокувати їхнім авторам доступ до коментування на сайті (...).

У «Правилах коментування» також роз'яснювалося, як працює система видалення неприпустимих коментарів за процедурою «notice-and-take-down».

15. Уряд стверджував, що в Естонії портал Delfi здобув недобру славу через те, що на ньому публікуються дифамаційні і принизливі коментарі. Так, наприклад, 22 вересня 2005 року в щотижневій газеті «*Eesti Ekspress*» було опубліковано відкритий лист її редакції до міністра юстиції, генерального прокурора та канцлера юстиції, в якому вона висловила стурбованість тим, що на загальнодоступних веб-сайтах в Естонії спостерігається постійний потік глузувань над людьми. Портал Delfi був названий джерелом грубих і зухвалих глузувань. Відповідь адресатів відкритого листа була опублікована в номері газети «*Eesti Ekspress*» від 29 вересня 2005 року. Міністр юстиції наголосив, що особи, яким завдали образи, мають право відстояти свою честь і репутацію в суді, звернувшись до суду з позовом проти Delfi і вимагати відшкодування шкоди. Генеральний прокурор послався на юридичні підстави для притягнення за кримінальним законодавством до відповідальності за погрози,

розпалювання ворожнечі на соціальному ґрунті та за сексуальне насильство над неповнолітніми і зазначив, що питання про відповідальність за дифамацію та образи вирішуються в порядку цивільного судочинства. Канцлер юстиції послався на положення законодавства, зокрема на статті 1043 і 1046 Зобов'язально-правового закону (*Võlaõiguseadus*), які гарантують право на свободу вираження поглядів, а також право кожного на захист своєї честі й доброго імені.

В. Стаття і коментарі, опубліковані на інформаційному інтернет-порталі

16. 24 січня 2006 року компанія-заявник опублікувала на порталі Delfi статтю під заголовком «SLK зруйнувала заплановану льодову дорогу». Льодові дороги – це дороги загального користування, прокладені по кризі моря взимку між материковою частиною Естонії і деякими островами. Аббревіатура «SLK» означає «AS Saaremaa Laevakompanii» (Сааремааська судноплавна компанія, відкрите акціонерне товариство). SLK забезпечує громадське поромне сполучення між материком і деякими островами. L. був членом наглядової ради SLK і на час подій у справі був єдиним чи мажоритарним акціонером цієї компанії.

17. 24 і 25 січня 2006 року стаття зібрала 185 коментарів. Близько двадцяти з них містили особисті погрози та образи на адресу L.

18. 9 березня 2006 року адвокати L. зажадали від компанії-заявника видалити образливі коментарі і відшкодувати моральну шкоду в розмірі 500 000 естонських крон (приблизно 32 000 євро). Ці вимоги стосувалися двадцяти коментарів, що наведені нижче:

«1. (1) у Вяйнамері є течії

(2) вільна від криги ділянка води знаходиться ближче до згаданих вами місць, і крига там тонше.

Пропозиція – давайте вчинимо як у 1905 році, ходімо до Курессааре з кийками і засунемо [L.] і [Le.] у мішок

2. брудні виродки (...)

вони купуються у грошах так чи інакше завдяки цій монополії і державним субсидіям, а тепер побоюються, що люди можуть з'їздити на острови на пару днів на автомобілях, нічим не наповнивши їхні гаманці. Згори зі своїм судном, брудний єврею!

3. добре, що ініціатива [La.] не зламала ряди флеймерів. вперед, хлопці, [L.] — фтопку!

4. [підлий L.] піди і втопись

5. ага... важко повірити, що це сталося випадково (...) гімнюки срні

6. мерзотник !!! [російською]

7. Чого ви скиглите, прибийте одразу цього виродка раз і назавжди [.] Тоді інші знатимуть (...) чим ризикують, навіть вони матимуть тільки одне маленьке життя.

8. (...) саме так. Лінчувати, щоб не кортіло іншим [жителям островів] і бажаним так вчинити в майбутньому. Тоді нічого подібного не повториться! А [L.] у будь-якому разі дуже цього заслуговує, чи не так.

9. “хороша людина живе довго, а паскудна людина – день-два”.

10. Якби була крижана дорога, можна було б легко заощаджувати по 500 на одному завантаженому авто, срий [L.] плати за таку економію, чому твої пороми йдуть 3 [години], якщо вони такі гарні криголами, йди і ламай лід у порту Пярну (...) інакше, срна мавпа, що б там не було, я поїду [через протоку], а якщо потону, винний будеш ти

11. і хіба ніхто не в змозі дати відсіч цим паскудам?

12. жителі Сааремаа і Хійумаа, поквитайтеся з цим недоумком.

13. цікаво, чи не приб'ють [L.] на Сааремаа? як можна так дурити своїх земляків.

14. Народ погломонить пару днів в Інтернеті, а пройдисвіти (а також ті, кого підтримують і кого ми самі обрали представляти нас) привласнять гроші і не звертатимуть уваги на цей гомін – їх він не парить.

Колись [M.] та інші великі крутії теж вдавали із себе хазяїв, але їхня жадібність їх і погубила (RIP). Так само рано чи пізно вона погубить і цих пройдисвітів. Що посієш, те й пожнеш, але все-таки їх слід приборкати (самосудом, бо держава проти них безсила – саме вони нею й керують), оскільки вони живуть лише сьогоднішнім днем. А завтра хоч потоп.

15. цей [V.] колись отримає від мене тортом по пиці.

блін, як тільки котел поставиш на вогонь, а із труби сауни піде дим, всі ворони із Сааремаа вже будуть тут як тут – гадаючи, що (...) злетілися на забій свині. без варіантів

16. виродки!!!! Ofelia так само є судном льодового класу, і, отже, це не виправдання, чому був потрібен Ola!!!

17. Естонська держава, яку очолюють негідники [та] фінансують негідники, звичайно, не перешкоджає й не карає за антигромадські дії негідників. Але, взагалі-то, для кожного [L.] буде свій Михайлів день (...) і це не можна порівнювати з Михайловим днем у баранів¹. І все ж мені шкода [L.] – людина, як-не-як... :D :D :D

18. (...) якщо після таких дій [L.] раптом опиниться на лікарняному і наступного разу льодова дорога знову буде зруйнована (...) чи посміє він вчинити як свиня втретє? :)

19. чортів виродок, цей [L.] (...) незабаром я міг би бути вдома зі своєю дитиною (...) у будь-якому випадку його компанія не може гарантувати

¹. Тут мається на увазі естонська приказка «для кожного барана буде свій Михайлів день», яка відображає давню традицію забою кастрованих баранів, що відбувається восени на Михайлів день (29 вересня), але сьогодні ця приказка, як правило, означає, що ніхто не може уникнути своєї долі.

нормальне поромне сполучення, але ціни – ого-го (...) справжня падлюка (...) виникає питання, чиї кишені та пельки він набиває грошима, що дає йому змогу щороку поводитися як свиня

20. неможливо зробити хліб з лайна; папір та інтернет все стерплять; суто для власної забави (адже державі і [L.] реально начхати на думку народу) (...) для приколу, без жадоби грошей – я сцю у вухо [L.], а потім я також хезаю йому на голову. :)».

19. Того самого дня, тобто приблизно через шість тижнів після публікації цих образливих коментарів, вони були видалені компанією-заявником.

20. 23 березня 2006 року компанія-заявник відповіла на запит адвокатів L. Вона повідомила L., що коментарі видалені за процедурою «notice-and-take-down», і відхилила вимоги про відшкодування шкоди.

С. Цивільне провадження щодо компанії-заявника

21. 13 квітня 2006 року L. звернувся до Харьюського повітового суду з цивільним позовом проти компанії-заявника.

22. На судовому засіданні 28 травня 2007 року представники компанії-заявника послалися, зокрема, на те, що, наприклад, коли відбувалися події «Бронзової ночі» (громадські заворушення, пов'язані з перенесенням монументу «Бронзовий солдат» у квітні 2007 року), портал Delfi видаляв від 5 000 до 10 000 коментарів на день, у тому числі за власною ініціативою.

23. Рішенням від 25 червня 2007 року суд відхилив позов L. Повітовий суд визнав неможливість притягнення компанії-заявника до відповідальності відповідно до Закону про послуги інформаційного суспільства (*Infoühiskonna teenuse seadus*), який ґрунтується на положеннях Директиви про електронну комерцію (Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку). Суд зауважив, що слід проводити розмежування між місцем для коментарів на інформаційному порталі і, власне, журналістською діяльністю самого порталу. Ведення розділу коментарів на порталі компанії-заявника має, за своєю суттю, механічний і пасивний характер. Компанію-заявника не можна вважати видавцем цих коментарів, і жодних зобов'язань здійснювати їхній моніторинг вона так само не має.

24. 22 жовтня 2007 року Талліннський апеляційний суд задовольнив апеляційну скаргу L. Він визнав помилковим висновок повітового суду про те, що Закон про послуги інформаційного суспільства не дозволяє притягнути компанію-заявника до

відповідальності. Рішення повітового суду було скасовано, і справу було повернуто на новий розгляд до суду першої інстанції.

25. 21 січня 2008 року Верховний суд відмовив у розгляді скарги компанії-заявника.

26. 27 червня 2008 року за результатами повторного розгляду справи Харьоський повітовий суд задовольнив позов L. Відповідно до вказівок апеляційного суду, він керувався положеннями Зобов'язально-правового закону і вважав Закон про послуги інформаційного суспільства незастосовним. Він зауважив, що компанія-заявник розмістила на своєму інтернет-сайті повідомлення, яке попереджувало користувачів про те, що коментарі не редагуються, що ті коментарі, які не відповідають прийнятим нормам, заборонені і що компанія-заявник залишає за собою право видаляти такі коментарі. На порталі була встановлена система, що дозволяла користувачам повідомити компанію-заявника про неприпустимі коментарі. Однак повітовий суд визнав, що цього недостатньо і що така процедура не забезпечує належного захисту особистих прав інших осіб. Суд встановив, що видавцем коментарів слід вважати саму компанію-заявника і що вона не може уникнути відповідальності, розмістивши на своєму порталі застереження, що вона не несе відповідальності за зміст коментарів.

27. Повітовий суд визнав, що сама інформаційна стаття, опублікована на порталі Delfi, викладена у врівноваженому тоні. Водночас чимало коментарів до неї були вульгарними; вони були принизливими й дифамаційними і завдали шкоди честі, гідності й репутації L. Коментарі виходили за межі обґрунтованої критики і були звичайними образами. Суд дійшов висновку, що на такі коментарі не поширюються гарантії свободи вираження поглядів і що мало місце порушення особистих прав L. Він присудив L. відшкодування моральної шкоди в розмірі 5 000 крон (320 євро).

28. 16 грудня 2008 року Талліннський апеляційний суд залишив рішення повітового суду без змін. Він наголосив, що компанія-заявник не була зобов'язана здійснювати премодерацію коментарів, які розміщуються на її інформаційному порталі. Проте, оскільки вона вирішила не запроваджувати режим премодерації, то повинна була створити якусь іншу ефективну систему, яка б забезпечувала швидке видалення протиправних коментарів із сайту. Апеляційний суд визнав, що заходи, вжиті компанією-заявником, були недостатніми, і що покладення тягаря моніторингу коментарів на їхніх потенційних жертв суперечить принципу сумлінності.

29. Апеляційний суд відхилив довід компанії-заявника про неможливість притягнення її до відповідальності з огляду на Закон про послуги інформаційного суспільства. Він зазначив, що компанія-заявник не є технічним посередником щодо коментарів, і що її

діяльність не має суто технічного, автоматичного й пасивного характеру; натомість вона запрошує користувачів брати участь у коментуванні статей. Таким чином, компанія-заявник надає контент-послуги, а не технічні послуги.

30. 10 червня 2009 року Верховний суд виніс рішення про відмову в розгляді скарги компанії-заявника. Він залишив рішення апеляційного суду, по суті, без змін, але частково змінив його мотивувальну частину.

31. Верховний суд зазначив таке:

«10. Палата вважає, що доводи, викладені в апеляційній скарзі, не дають підстав для скасування рішення апеляційного суду. Висновок, сформульований у рішенні апеляційного суду, правильний, але юридичне обґрунтування рішення слід змінити й доповнити на підставі пункту 2 статті 692 Цивільно-процесуального кодексу.

11. Сторони не заперечують такі обставини:

- 24 січня 2006 року інтернет-портал Delfi, що належить відповідачу, опублікував статтю під назвою “SLK зруйнувала заплановану льодову дорогу”;
- відповідач надавав відвідувачам інтернет-порталу можливість коментувати статті;
- 20 коментарів із тих, що були опубліковані [*avaldatud*]² щодо згаданої вище статті, були за своїм змістом зневажливими по відношенню до позивача [L.];
- отримавши лист позивача від 9 березня 2006 року, відповідач видалив зневажливі коментарі.

12. Юридичний спір між сторонами стосується питання про те, чи є відповідач як підприємець видавцем за змістом Зобов’язально-правового закону, чи є те, що опубліковано (зміст коментарів), протиправним і чи несе відповідач відповідальність за публікацію коментарів протиправного змісту.

13. Палата погоджується з висновком апеляційного суду, що на відповідача не поширюються умови про неможливість притягнення до відповідальності, визначені у статті 10 Закону про послуги інформаційного суспільства.

Згідно з пунктом 6 статті 2 Закону про технічні правила і стандарти послуга інформаційного суспільства – це послуга, передбачена пунктом 1 статті 2 Закону про послуги інформаційного суспільства. Згідно із зазначеним положенням цього закону “послуги інформаційного суспільства” – це послуги, що надаються у формі господарської або професійної діяльності на безпосередній запит одержувача послуг, без одночасної присутності сторін в одному й тому самому місці, і такі послуги включають обробку, зберігання і передачу інформації електронними засобами цифрової обробки та зберігання даних. Отже, важливими умовами надання послуг інформаційного суспільства є такі: послуги надаються без фізичної присутності сторін, інформація передається електронними засобами, і послуга надається за винагороду на підставі запиту користувача послуги.

². Естонські слова *avaldama/avaldaja* означають як «публікувати»/«видавець», так і «розкривати інформацію»/«розкривач інформації».

Статті 8-11 Закону про послуги інформаційного суспільства передбачають відповідальність постачальників різних послуг інформаційного суспільства. Стаття 10 Закону про послуги інформаційного суспільства передбачає, що у випадках, коли надається послуга, яка полягає у зберіганні інформації, наданої одержувачем послуги, постачальник послуги не несе відповідальності за інформацію, що зберігається на запит одержувача послуги, якщо: 1) постачальнику послуги фактично невідомий зміст відповідної інформації і, коли йдеться про вимоги відшкодування шкоди, якщо йому не відомі факти чи обставини, які свідчать про протиправність відповідної діяльності або інформації; 2) постачальник послуги, виявивши такі факти або дізнавшись про них, негайно вживає заходів з видалення відповідної інформації або блокування доступу до неї. Отже, це положення застосовується у випадку, коли йдеться про надання послуги, яка полягає у зберіганні інформації на сервері [постачальника послуги] та забезпеченні користувачів доступом до цієї інформації. Відповідно до умов, передбачених статтею 10 Закону про послуги інформаційного суспільства, постачальник такої послуги звільняється від відповідальності за зміст інформації, що зберігається у нього, оскільки – у значенні згаданого положення – постачальник послуги виконує лише роль посередника; він не ініціює передачу такої інформації і не змінює її.

Оскільки Закон про послуги інформаційного суспільства ґрунтується на положеннях Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію), то при тлумаченні положень цього закону слід також брати до уваги принципи й цілі зазначеної директиви. Положення статей 12-15 директиви, які покладені в основу статей 8-11 Закону про послуги інформаційного суспільства, доповнює пункт 42 преамбули цієї директиви. Згідно із зазначеним пунктом до випадків звільнення від відповідальності, передбачених статтями 12-15, належать лише ситуації, коли діяльність постачальника послуг інформаційного суспільства обмежується технічним процесом управління комунікаційною мережею та забезпеченням доступу до такої мережі, за допомогою якої передається або тимчасово зберігається інформація, надана третіми особами, з єдиною метою забезпечення її ефективнішої передачі; така діяльність має суто технічний, автоматичний і пасивний характер, тобто при її здійсненні постачальник послуг інформаційного суспільства ані знає інформацію, що передається або зберігається, ані контролює її. Отже, постачальники так званих “контент-послуг”, які контролюють зміст інформації, що зберігається, не можуть посилатися на винятки з відповідальності, передбачені статтями 12-15 директиви.

Палата поділяє думку апеляційного суду, що діяльність відповідача з публікації коментарів не має суто технічного, автоматичного й пасивного характеру. Мета відповідача – не лише надання посередницької послуги. Відповідач запровадив на своєму інформаційному порталі розділ для коментарів, заохочуючи таким чином відвідувачів сайту додавати до новин свої власні оцінки [*hinnangud*] та думки (коментарі). У розділі для коментарів відповідач активно закликає додавати свої коментарі щодо новин, які з’являються на порталі. Кількість відвідувань порталу відповідача залежить від кількості коментарів; його доходи від реклами, опублікованої на порталі, залежать, у свою чергу, від [кількості відвідувань]. Таким чином, відповідач економічно зацікавлений у публікації коментарів на сайті. Той факт, що відповідач не є автором коментарів, не означає, що він не здійснює контролю за коментуванням статей. У розділі для коментарів діють запроваджені відповідачем правила коментування, і він вносить до розділу зміни (видаляє

коментар), якщо ці правила порушені. Водночас користувачі сервісу відповідача не можуть змінювати або видаляти залишені ними коментарі. Єдине, що вони можуть – це повідомити про неприпустимий коментар. Таким чином, відповідач має можливість визначати, які з доданих коментарів будуть опубліковані, а які не будуть. Той факт, що відповідач не користується цією можливістю, не означає, що публікація коментарів не перебуває під його контролем. Палата погоджується з думкою апеляційного суду, що відповідач, який керує інформацією, що зберігається в розділі для коментарів, надає таким чином контент-послуги, і тому умови про неможливість притягнення до відповідальності, визначені у статті 10 Закону про послуги інформаційного суспільства, не застосовуються в цій справі.

14. Немає юридичного спору щодо того, що відповідач є видавцем статті під назвою “SLK зруйнувала заплановану льодову дорогу”, яку було опубліковано на інтернет-порталі Delfi 24 січня 2006 року. Повітовий суд визнав, що відповідача слід також вважати і видавцем відповідних коментарів. Погодившись з таким висновком, апеляційний суд зазначив, що той факт, що відповідач заявив про порушення його права на свободу вираження поглядів, свідчить про те, що він вважає саме себе – а не авторів коментарів – видавцем цих коментарів. На думку Палати, у цій справі як відповідач, так і автори коментарів є видавцями цих коментарів за змістом Зобов’язально-правового закону. Позивач має право вирішувати, хто буде відповідачем за позовом. Даний позов подано тільки проти цього відповідача.

У пункті 24 свого рішення від 21 грудня 2005 року, винесеного в цивільній справі № 3-2-1-95-05, Палата роз’яснила, що означають терміни “розголошення” і “розголошувач” інформації, зазначивши, що для цілей статті 1047 Зобов’язально-правового закону, під “розголошенням” [*avaldamine*] інформації мається на увазі передача інформації третім особам, а “розголошувач” – це той, хто повідомляє інформацію третім особам. Палата також роз’яснила, що у випадку оприлюднення [*avaldamine*] інформації у засобах інформації розголошувачем/видавцем [*avaldaja*] може бути як медіа-компанія, так і особа, яка передала цю інформацію медіа-виданню. Публікація новин і коментарів на інтернет-порталі так само є журналістською діяльністю [*ajakirjanduslik tegevus*]. Водночас, з огляду на характер інтернет-видань [*internetiajakirjandus*], немає підстав вважати, що перед тим, як опублікувати коментарі, адміністрація порталу зобов’язана редагувати їх так само, як це роблять друковані засоби масової інформації [*trükiajakirjanduse väljaanne*]. Видавець [*väljaandja*] [матеріалів у друкованих медіа], будучи їхнім редактором, є ініціатором публікації коментарів, тоді як на інтернет-порталі таким ініціатором є автор коментарю, який робить його доступним для широкого загалу за допомогою порталу. Отже, адміністрація порталу не є особою, якій розголошується інформація. З огляду на [свій] економічний інтерес в публікації коментарів, і видавці [*väljaandja*] друкованих медіа, і адміністрації інтернет-порталів є видавцями/розголошувачами [*avaldajad*] інформації як підприємці.

У випадках, коли йдеться про оціночне судження [*väärtushinnang*], яке завдає шкоди та паплюжить гідність і добре ім’я особи, при визначенні того, що є публікацією/розголошенням інформації і хто є її видавцем/розголошувачем, не має значення, чи походить відповідне оціночне судження з опублікованої/розкритої інформації, чи воно є зневажливим унаслідок свого основного змісту (...) Отже, публікацією/розголошенням інформації є передача третім особам оціночного судження стосовно особи (пункт 1 статті 1046 Зобов’язально-правового закону) та/або передача інформації, що уможливорює

висловлення оціночного судження, а видавцем/розголошувачем інформації є особа, яка передає такі судження [*hinnangud*] та інформацію третім особам. У цій справі коментарі стали доступними для необмеженої кількості осіб (для широкого загалу).

15. У відповідь на скарги в апеляції відповідача про помилкове застосування апеляційним судом статті 45 Конституції, оскільки суд послався на принцип сумлінності, а не на закон як на підставу для втручання у свободу вираження поглядів, а також про те, що видалення коментарів з порталу є втручанням у право особи, яка залишила цей коментар, на свободу вираження поглядів, Палата дає таке роз'яснення.

Здійснення будь-якого основоположного права обмежується пунктом 2 статті 19 Конституції, який передбачає, що при здійсненні своїх прав і свобод та при виконанні своїх обов'язків кожен повинен поважати і враховувати права та свободи інших осіб, а також дотримуватися законів. Згідно з першим реченням першої частини статті 45 Конституції кожен має право на свободу вираження поглядів, тобто право поширювати в будь-який спосіб інформацію будь-якого змісту. Це право обмежується закріпленою у статті 17 Конституції заборонаю паплюжити честь і добре ім'я особи. Палата вважає, що при врегулюванні конфлікту між свободою вираження поглядів, з одного боку, та інтересами захисту честі й доброго імені, з іншого, слід брати до уваги те, що стаття 17 Конституції, сформульована як заборонне положення, не виключає повністю можливості посягання на честь і добре ім'я особи, а лише забороняє їх паплюжити (стаття 1046 Зобов'язально-правового закону). Іншими словами, ігнорування згаданої вище заборони не відповідатиме Конституції (стаття 11 Конституції). Друге речення першої частини статті 45 Конституції допускає можливість обмеження свободи вираження поглядів законом з метою захисту честі й доброго імені особи.

В інтересах захисту честі й доброго імені особи допускається обмеження свободи вираження поглядів на підставі таких положень Зобов'язально-правового закону: підпункту 4 пункту 1 статті 1045, пункту 1 статті 1046, пунктів 1, 2 і 4 статті 1047, пунктів 1 і 2 статті 1055 та пункту 2 статті 134. Повітовий суд визнав безпідставним паплюження честі позивача; отже, це становило порушення закону, оскільки в коментарях не було жодного обговорення теми, і натомість були лише образи на адресу позивача, спрямовані на те, щоб принизити його. Апеляційний суд також погодився з цим висновком. Палата вважає, що в разі тлумачення статті 1046 Зобов'язально-правового закону відповідно до Конституції образа честі особи є протиправним діянням. Юридична оцінка судами двадцятьох коментарів зневажливого характеру є обґрунтованою. Суди дійшли правильного висновку, що ці коментарі є дифамаційними, оскільки мають вульгарний характер, принижують людську гідність і містять погрози.

Палата не погоджується з висновком апеляційного суду про те, що видалення коментарів протиправного характеру, які посягають на особисті права позивача, не є втручанням у свободу вираження поглядів авторів цих коментарів. Палата вважає, що застосування будь-якого заходу, який якимсь чином обмежує основоположне право, можна вважати втручанням у здійснення цього основоположного права. Однак втручання адміністрації інтернет-порталу у право осіб, які додають свої коментарі, є правомірним з огляду на зобов'язання адміністрації порталу (підприємця) поважати гідність й добре ім'я третіх осіб, як того вимагає Конституція (стаття 17) та чинний закон (стаття 1046

Зобов'язально-правового закону), а також не допускати спричинення їм шкоди (пункти 1 і 4 статті 1045 Зобов'язально-правового закону).

16. Згідно з рішенням апеляційного суду згадані коментарі за своїм змістом є протиправними; вони неприйнятні й у мовному сенсі. Оціночні судження (...) є неприйнятними, якщо розсудливий читач вважає очевидним те, що вони за своїм змістом вульгарні і спрямовані на те, щоб принизити людську гідність та поглумитися над певною особою. Ці коментарі не містили інформації, яка б потребувала надмірних зусиль з її перевірки за ініціативою адміністрації порталу. Отже, посилання відповідача на те, що він не знав і не повинен був знати про протиправний характер коментарів, є безпідставним.

З огляду на зобов'язання, що випливає з вимоги закону не допускати завдання шкоди, відповідач повинен був запобігти публікації коментарів явно протиправного змісту. Але відповідач не зробив цього. Згідно з пунктом 3 статті 1047 Зобов'язально-правового закону розголошення інформації чи відомостей не вважається протиправним діянням, якщо особа, яка розголошує інформацію чи відомості, або особа, якій розголошуються такі відомості, мають легітимний інтерес в їх розголошенні, а також якщо особа, яка розголошує інформацію, перевірила цю інформацію чи відомості з тією ретельністю, яка вимагається з огляду на тяжкість потенційного порушення. Публікація оціночних суджень, неприйнятних у мовному сенсі, які паплюжать честь іншої особи, не може виправдовуватися посиланням на умови, визначені в пункті 3 статті 1047 Зобов'язально-правового закону: такі судження не ґрунтуються на оприлюдненій інформації, а створюються й публікуються для того, щоб зганьбити честь і добре ім'я відповідної особи. Отже, публікація коментарів явно протиправного характеру є так само незаконною. Після того, як коментарі були опубліковані, відповідач не видалив їх з порталу з власної ініціативи, незважаючи на те, що повинен був знати про протиправність їхнього змісту. За таких обставин суди обґрунтовано визнали цю бездіяльність відповідача незаконною. Відповідач несе відповідальність за шкоду, заподіяну позивачу, оскільки суди встановили, що відповідач не довів відсутності вини [siii] (пункт 1 статті 1050 Зобов'язально-правового закону)».

D. Подальші події

32. 1 жовтня 2009 року Delfi оголосила на своєму інтернет-порталі, що особам, які залишили образливі коментарі, не дозволяється додавати нові коментарі, доки вони не прочитають і не погодяться з правилами коментування. Крім того, було заявлено, що Delfi створила групу модераторів для здійснення постмодерації коментарів, залишених на порталі. Перш за все, модератори перевірили всі повідомлення користувачів про неприпустимі коментарі. Також здійснювався моніторинг відповідності коментарів правилам коментування. За оприлюдненою інформацією, кількість коментарів, доданих до статей на порталі Delfi його читачами в серпні 2009 року, становила 190 000. 15 000 з цих коментарів (близько 8 %), які здебільшого містили спам або недоречні повідомлення, були видалені модераторами Delfi. Частка коментарів дифамаційного характеру становила менше 0,5 % від загальної кількості коментарів.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

33. Конституція Естонської Республіки (*Eesti Vabariigi põhiseadus*) передбачає:

Стаття 17

«Забороняється порочити честь і добре ім'я будь-якої особи».

Стаття 19

«1) Кожен має право на вільну самореалізацію.

2) Кожен при здійсненні своїх прав і свобод та при виконанні своїх обов'язків повинен поважати і враховувати права та свободи інших осіб, а також дотримуватися законів».

Стаття 45

«1) Кожен має право вільно поширювати ідеї, думки, переконання та іншу інформацію в усній, друкованій, образотворчій чи іншій формі. Це право може бути обмежене законом в інтересах охорони громадського порядку, моралі, прав і свобод, здоров'я, честі й доброго імені інших осіб. Закон може обмежувати це право стосовно державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування з метою охорони державної або комерційної таємниці або інформації, яка одержана ними конфіденційно і стала відома їм завдяки їхньому службовому становищу, а також з метою охорони сімейного та приватного життя інших осіб і в інтересах правосуддя.

2) Цензура не допускається».

34. Стаття 138 Закону про загальні принципи Цивільного кодексу (*Tsiviilseadustiku üldosa seadus*) вимагає добросовісного здійснення прав і виконання обов'язків. Не допускається здійснення права у незаконний спосіб або з метою заподіяння шкоди іншій особі.

35. У пункті 2 статті 134 Зобов'язально-правового закону (*Võlaõigusseadus*) зазначено:

«У разі покладення на особу зобов'язання відшкодувати потерпілому шкоду, заподіяну (...) порушенням його особистих прав, зокрема дифамацією, ця особа повинна відшкодувати потерпілому моральну шкоду лише у випадку, якщо тяжкість порушення і, зокрема, спричинені йому фізичні чи моральні страждання, служать підставою для такого відшкодування».

36. Стаття 1043 Зобов'язально-правового закону передбачає, що особа, яка протиправно заподіяла шкоду (заподіювач шкоди) іншій особі (потерпілому), зобов'язана відшкодувати шкоду, якщо вона винна (*süüdi*) в заподіянні цієї шкоди або несе відповідальність згідно із законом за її заподіяння.

37. Стаття 1045 Зобов'язально-правового закону передбачає, що заподіяння шкоди є протиправним діянням, якщо, зокрема, заподіяна шкода є наслідком порушення особистого права потерпілого.

38. Зобов'язально-правовий закон також містить такі положення:

Стаття 1046 – Протиправність заподіяння шкоди особистим правам

«1) Образа честі особи, зокрема незаслуженими оціночними судженнями, неправомірним використанням імені або зображення особи, порушенням недоторканності її приватного життя чи іншого особистого права, є протиправним діянням, якщо інше не встановлено законом. При встановленні протиправності такого діяння беруться до уваги вид порушення, причина й мотив порушення, а також співвідношення між ступенем тяжкості порушення і метою його вчинення.

2) Порушення особистого права не є протиправним, якщо це порушення є виправданим з огляду на інші законні права, охоронювані законом, та на права третіх осіб або суспільні інтереси. У таких випадках протиправність визначається на підставі порівняльного аналізу різних законних прав та інтересів, охоронюваних законом».

Стаття 1047 – Протиправність розголошення недостовірної інформації

«1) Порушення особистих прав або втручання в господарську чи професійну діяльність особи шляхом розголошення [*avaldamine*] недостовірної інформації або оприлюднення неповної чи такої, що вводить в оману, інформації стосовно особи або її діяльності є протиправним діянням, якщо розголошувач не доведе, що на момент розголошення такої інформації він не знав і не був зобов'язаний знати про її недостовірність чи неповноту.

2) Розголошення відомостей, які принижують честь і гідність особи або можуть негативно позначитися на її матеріальному становищі, вважається протиправним діянням, якщо розголошувач не доведе, що такі відомості відповідають дійсності.

3) Незалежно від положень пунктів 1 і 2 цієї статті, розголошення інформації або відомостей не вважається протиправним діянням, якщо особа, яка розголошує інформацію чи відомості, або особа, якій розголошуються такі відомості, мають легітимний інтерес в їх розголошенні, а також якщо особа, яка розголошує інформацію, перевірила цю інформацію чи відомості з тією ретельністю, яка вимагається з огляду на тяжкість потенційного порушення.

4) Якщо розголошено недостовірну інформацію, потерпіла внаслідок цього особа має право вимагати від особи, яка розголосила таку інформацію, її спростування або опублікування виправленої інформації за рахунок розголошувача, незалежно від того, чи було протиправним само розголошення цієї інформації».

Стаття 1050 – Вина [*süü*] як підстава для відповідальності

«1) За винятком випадків, передбачених законом, заподіювач шкоди не несе відповідальності за заподіяння шкоди, якщо доведе, що не винний [*süüdi*] у заподіянні цієї шкоди.

2) Для цілей цього розділу при визначенні вини [*süü*] особи враховуються її становище, вік, освіта, обізнаність, здібності та інші особисті якості.

3) Якщо за відшкодування шкоди несуть відповідальність кілька осіб, з яких одна чи більше осіб зобов'язані відповідно до закону відшкодувати протиправно заподіяну шкоду незалежно від їхньої вини, тоді при розподілі обов'язку з відшкодування шкоди між особами, зобов'язаними її відшкодувати, мають враховуватися протиправність поведінки та форма вини цих осіб».

Стаття 1055 – Заборона вчинення дій, що завдають шкоди

«1) Якщо протиправні дії із заподіяння шкоди вчинюються постійно або якщо лунає погроза протиправним заподіянням шкоди, тоді потерпілий чи особа, якій погрожують, мають право вимагати припинення дій, які заподіюють шкоду, або припинення погроз вчинити такі дії. Якщо завдано тілесних ушкоджень, спричинено шкоду здоров'ю, порушено недоторканність приватного життя або порушено інші особисті права особи, тоді можна, зокрема, вимагати, щоб заподіювачу шкоди заборонили наближатися до інших осіб (видання заборонного наказу), щоб було врегульовано порядок використання житла чи засобів спілкування або щоб були застосовані інші аналогічні заходи.

2) Право вимагати припинення дій, що заподіюють шкоду, про яке йдеться в пункті 1 цієї статті, не поширюється на випадки, коли є підстави очікувати, що така поведінка може бути терпимою в умовах людського співіснування або з огляду на значний суспільний інтерес. У таких випадках потерпілий має право звернутися з вимогою про відшкодування протиправно заподіяної шкоди.

(...)»

39. Закон про послуги інформаційного суспільства (*Infoühiskonna teenuse seadus*) містить такі положення:

Стаття 8 – Обмеження відповідальності, коли йдеться виключно про передачу інформації та забезпечення доступу до мережі передачі даних загального користування

«1) У випадках, коли надається послуга, яка полягає виключно в передачі інформації, наданої одержувачем послуги, через мережу передачі даних загального користування або в забезпеченні доступу до мережі передачі даних загального користування, постачальник послуги не несе відповідальності за інформацію, що передається, якщо він:

1. не ініціює її передачу;
2. не вибирає одержувача передачі; та
3. не вибирає і не змінює інформації, що міститься в передачі.

2) За змістом пункту 1 цієї статті дії із забезпечення передачі й доступу до інформації включають автоматичне, проміжне й тимчасове зберігання інформації, яка передається, з урахуванням того, що єдиною метою таких дій є передача інформації через мережу передачі даних загального користування, а також за умови, що ця інформація не зберігається довше, ніж це є розумно необхідним для її передачі».

Стаття 9 – Обмеження відповідальності, коли йдеться про тимчасове зберігання інформації у кеш-пам'яті

«1) У випадках, коли надається послуга, яка полягає в передачі інформації, наданої одержувачем послуги, через мережу передачі даних загального користування, постачальник послуги не несе відповідальності за автоматичне, проміжне й тимчасове зберігання такої інформації, якщо відповідний метод її передачі вимагає з технічних причин використання кеш-пам'яті і якщо кешування здійснюється з єдиною метою – підвищення ефективності

поступальної передачі інформації до інших одержувачів послуги на їхній запит, а також за умови, що:

1. постачальник послуги не змінює інформації;
2. постачальник послуги виконує умови доступу до інформації;
3. постачальник послуги виконує правила щодо оновлення інформації, визначені широко відомим способом, який використовується в галузі;
4. постачальник послуги не перешкоджає законному використанню технологій, загальновизнаних і застосовуваних у галузі, для отримання даних про використання інформації;
5. постачальник послуги негайно вживає заходів з видалення збереженої ним інформації або блокування доступу до неї, коли йому фактично стало відомо, що інформацію первинного джерела передачі видалено з мережі або що доступ до неї заблоковано, або що судом, поліцією чи державним наглядовим органом прийнято рішення про її видалення».

Стаття 10 – Обмеження відповідальності, коли йдеться про надання послуги зберігання даних

«1) У випадках, коли надається послуга, яка полягає у зберіганні інформації, наданої одержувачем послуги, постачальник послуги не несе відповідальності за інформацію, що зберігається на запит одержувача послуги, якщо:

1. постачальнику послуги фактично невідомий зміст відповідної інформації і, коли йдеться про вимоги відшкодування шкоди, якщо йому невідомі факти чи обставини, які свідчать про протиправність відповідної діяльності чи інформації;
 2. якщо постачальник послуги, виявивши факти, зазначені у підпункті 1 цього пункту статті, або дізнавшись про них, негайно вживає заходів з видалення відповідної інформації або блокування доступу до неї.
- 2) Пункт 1 цієї статті не застосовується, якщо одержувач послуги діє за дорученням або під контролем постачальника послуги».

Стаття 11 – Відсутність зобов'язання здійснювати моніторинг

«1) Постачальники послуг, зазначені у статтях 8–10 цього Закону, не зобов'язані здійснювати моніторинг інформації, коли забезпечують виключно її передачу або доступ до неї, її тимчасове зберігання у кеш-пам'яті або її зберігання на запит одержувача послуги, як і не зобов'язані здійснювати активний пошук відомостей чи фактів, які вказують на незаконну діяльність.

2) Положення пункту 1 цієї статті не обмежують право посадової особи, яка здійснює контроль, вимагати розкриття такої інформації постачальником послуги.

3) Постачальники послуг зобов'язані негайно повідомляти компетентні наглядові органи про можливі протиправні дії, вчинені одержувачами їхніх послуг, зазначених у статтях 8–10 цього Закону, або про надану одержувачами інформацію і передавати компетентним органам відомості, що дозволяють ідентифікувати одержувачів їхніх послуг, з якими постачальники послуг мають угоди про зберігання інформації.

(...)).».

40. Стаття 244 Цивільно-процесуального кодексу (*Tsiviilkohtumenetluse seadustik*) та наступні після неї статті передбачають процедуру досудового отримання доказів (*eeltõendamismenetlus*) – тобто, можливість отримання доказів ще до порушення судового провадження, якщо може презюмуватися ймовірність втрати доказів або виникнення труднощів при їх подальшому використанні.

41. У рішенні від 21 грудня 2005 року (справа № 3-2-1-95-05) Верховний суд визнав, що для цілей статті 1047 Зобов'язально-правового закону, розголошення (*avaldamine*) означає розкриття інформації третім особам. Особа, яка передала інформацію медіа-виданню (*meediaväljaanne*), може вважатися її розголошувачем (*avaldaja*), навіть якщо вона не є видавцем відповідної статті (*ajaleheartikli avaldaja*). Верховний суд підтвердив цю позицію у своїх подальших рішеннях – наприклад, у рішенні від 21 грудня 2010 року (справа № 3-2-1-67-10).

42. У національних судах було порушено цілий ряд справ за позовами про дифамацію, поданими проти кількох відповідачів (наприклад, проти видавця газети та автора статті (рішення Верховного суду від 7 травня 1998 року у справі № 3-2-1-61-98), проти видавця газети та особи, яка дала інтерв'ю (рішення Верховного суду від 1 грудня 1997 у справі № 3-2-1-99-97)), а також за позовом, відповідачем в якому був тільки видавець газети (рішення Верховного суду від 30 жовтня 1997 року у справі № 3-2-1-123-97 та його рішення від 10 жовтня 2007 року у справі № 3-2-1-53-07).

43. Після того, як Верховний суд виніс у справі № 3-2-1-43-09 рішення від 10 червня 2009 року, яке стало приводом для подання цієї заяви до Суду, кілька судів нижчого рівня вирішили питання відповідальності у зв'язку з коментарями до інформаційних статей в Інтернеті в аналогічний спосіб. Наприклад, рішенням від 21 лютого 2012 року у справі № 2-08-76058 Талліннський апеляційний суд залишив без змін рішення суду нижчого рівня щодо позову, поданого потерпілим від дифамації проти видавця газети. Видавця газети було притягнуто до відповідальності за дифамаційні коментарі, залишені читачами в розділі для коментарів на інтернет-порталі газети. Суди визнали видавця постачальником контент-послуг. Вони відхилили клопотання видавця з посиланням на необхідність винесення попередньої ухвали Судом Європейського Союзу (далі – Суд ЄС), оскільки визнали очевидним те, що відповідач не відповідає критеріям, щоб вважатися – відповідно до роз'яснень, які вже були надані раніше Судом ЄС та Верховним судом – пасивним постачальником послуг, і що відповідні норми є достатньо чіткими. Отже, не було потреби в якихось нових указівках з боку Суду ЄС. Суди також зазначили, що згідно з рішенням Суду ЄС від 23 березня 2010 року (об'єднані справи

C-236/08, C-237/08, C-238/08 проти *Google France* та *Google*, [2010] ECR I-2417) саме національні суди мають визначати, чи є роль постачальника послуги нейтральною в тому сенсі, що його діяльність має суто технічний, автоматичний і пасивний характер і тому дані, які він зберігає, йому не відомі і ним не контролюються. Суди визнали, що у справі, яку вони розглядали, його роль не мала такого характеру. Оскільки на момент винесення зазначеного рішення видавець вже видалив дифамаційні коментарі, постанови з цього питання ухвалено не було; вимоги позивача про відшкодування моральної шкоди було відхилено. Аналогічне рішення Талліннський апеляційний суд ухвалив 27 червня 2013 року у справі № 2-10-46710. У тій справі суд так само визнав, що інформаційний інтернет-портал несе відповідальність за дифамаційні коментарі, залишені на ньому читачами, а вимоги позивача про відшкодування моральної шкоди відхилив.

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ АКТИ

А. Документи Ради Європи

44. 28 травня 2003 року на 840-му засіданні заступників міністрів Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Декларацію про свободу комунікацій у мережі Інтернет. У відповідній частині Декларації зазначено таке:

«Держави-члени Ради Європи,

(...)

Будучи переконані також у необхідності обмежити відповідальність постачальників послуг, коли вони діють виключно як передавачі, або коли, діючи добросовісно, забезпечують доступ до контенту третіх осіб або надають послуги хостингу;

Нагадуючи у зв'язку з цим про Директиву 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію);

Наголошуючи, що свобода комунікацій в Інтернеті не повинна завдавати шкоди людській гідності, правам людини та основоположним свободам інших людей, особливо неповнолітніх;

Враховуючи те, що має бути знайдений баланс між необхідністю поважати бажання користувачів Інтернету не розкривати свою особу і необхідністю виявлення правоохоронними органами тих, хто винен у злочинах;

(...)

Заявляють, що вони прагнуть дотримуватися нижченаведених принципів у сфері комунікацій в Інтернеті:

Принцип 1: Правила щодо контенту в Інтернеті

Держави-члени не повинні застосовувати до контенту в Інтернеті обмеження, які перевищують ті, що застосовуються до інших засобів передачі контенту.

(...)

Принцип 3: Відсутність попереднього державного контролю

Державні органи не повинні, застосовуючи засоби блокування або фільтрації, позбавляти громадян доступу до інформації та інших комунікацій в Інтернеті, незалежно від кордонів. Це не перешкоджає встановленню фільтрів для захисту прав неповнолітніх, зокрема в доступних для них місцях, таких як школи та бібліотеки.

За умови дотримання гарантій пункту 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, допускається вжиття заходів для примусового видалення точно ідентифікованого інтернет-контенту або, альтернативно, для блокування доступу до нього, якщо компетентні національні органи влади прийняли тимчасове або остаточне рішення про його незаконність.

(...)

Принцип 6: Обмежена відповідальність постачальників послуг за інтернет-контент

Держави-члени не повинні покладати на постачальників послуг ані загальний обов'язок здійснювати в Інтернеті моніторинг контенту, до якого вони надають доступ і який передають чи зберігають, ані обов'язок здійснювати активний пошук відомостей чи фактів, що вказують на незаконну діяльність.

Держави-члени повинні гарантувати непричеплення постачальників послуг до відповідальності за контент в Інтернеті, якщо їхня функція обмежується, як це визначено національним законодавством, передачею інформації або наданням доступу до мережі Інтернет.

У випадках, коли функції постачальників послуг є ширшими і вони зберігають контент, наданий іншими особами, держави-члени можуть передбачити їхню спільну відповідальність за невжиття негайних заходів з видалення або блокування доступу до інформації чи послуг одразу після того, як їм стало відомо, як визначено національним законодавством, про їхній протиправний характер, або, у разі пред'явлення вимог відшкодування шкоди, – про відомості чи факти, що свідчать про протиправність відповідної діяльності або інформації.

При визначенні в національному законодавстві зобов'язань постачальників послуг, як це передбачено в попередньому абзаці, необхідно належним чином подбати про забезпечення передусім поваги до права на свободу слова тих, хто надав інформацію для користування, а також поваги до відповідного права користувачів цієї інформації.

У всіх випадках згадані вище обмеження відповідальності не повинні позначатися на можливості винесення судової постанови, що зобов'язує постачальника послуг припинити порушення закону або, наскільки це можливо, запобігти цьому.

Принцип 7: Анонімність

Для забезпечення захисту від стеження за активністю користувачів в Інтернеті та сприяння вільному поширенню інформації та ідей держави-члени повинні поважати бажання користувачів Інтернету не розкривати свою особу. Це не перешкоджає державам-членам вживати заходів і співпрацювати для виявлення осіб, винних у злочинах, керуючись при цьому положеннями національного законодавства, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорів у сферах правосуддя і правоохоронної діяльності».

45. У своїй Рекомендації CM/Rec(2007)16 державам-членам про заходи з підвищення суспільного значення Інтернету (прийнята 7 листопада 2007 року) Комітет Міністрів зазначив, що, з одного боку, Інтернет може значно сприяти здійсненню певних прав людини та основоположних свобод, але, з іншого боку, може негативно позначатися на цих та інших таких правах. Комітет Міністрів порекомендував державам-членам розробити чітку законодавчу базу, яка б окреслювала межі ролей і відповідальності всіх ключових зацікавлених сторін у сфері нових інформаційних і комунікаційних технологій.

46. У Рекомендації CM/Rec(2011)7 Комітету Міністрів державам-членам про нове визначення медіа (прийнята 21 вересня 2011 року) зазначено таке:

«(...)

Відповідно до положень статті 15. b Статуту Ради Європи Комітет міністрів рекомендує державам-членам:

– прийняти нове, широке визначення медіа, яке охоплюватиме усіх дійових осіб, причетних до виробництва та поширення, поміж потенційно значної кількості людей, контенту (наприклад, інформації, аналізу, коментарів, думок, освітніх, культурних, мистецьких і розважальних матеріалів у друкованій, звуковій, візуальній, аудіовізуальній чи іншій формі), а також прикладні програми, призначені сприяти інтерактивним масовим комунікаціям (наприклад, у соціальних мережах) або іншим заснованим на контенті масштабним інтерактивним видам діяльності (наприклад, онлайн-іграм), при збереженні (у всіх таких випадках) редакційного контролю чи нагляду щодо контенту;

– критично проаналізувати потреби в регулюванні діяльності всіх дійових осіб, що надають послуги чи продукти в медійній екосистемі, з метою забезпечення гарантій права людей на пошук, отримання та передачу інформації відповідно до статті 10 Європейської Конвенції з прав людини та поширення на таких дійових осіб відповідних гарантій недопущення втручання, яке взагалі може серйозно позначатися на правах за статтею 10, зокрема в ситуаціях, коли існує ризик неправомірного самообмеження чи самоцензури;

– при визначенні заходів, необхідних для забезпечення рівневого й диференційованого підходу до дійових осіб, що підпадають під нове визначення медіа, засноване на відповідних стандартах Ради Європи у сфері медіа, застосовувати критерії, викладені у додатку до цієї Рекомендації, беручи до уваги конкретні функції таких учасників медійного процесу та їхній

потенційний вплив і значущість у забезпеченні чи зміцненні належного врядування в демократичному суспільстві;

(...).

У відповідних пунктах Додатку до цієї Рекомендації зазначено таке:

«7. Диференційований і рівневий підхід означає, що кожна дійова особа, чії послуги визначаються як діяльність медіа або як посередницька чи допоміжна діяльність, повинна користуватися захистом у відповідній формі (диференційованим захистом) та захистом відповідного рівня (рівневим захистом), а також вимагає розмежування відповідальності відповідно до статті 10 Європейської конвенції з прав людини та інших відповідних стандартів, розроблених Радою Європи.

(...)

30. Про характер редакційного контролю, здійснюваного дійовими особами, можуть свідчити прийняті ними принципові рішення щодо надання доступу до контенту або щодо його поширення та щодо способу його надання чи організації. Традиційні медіа інколи оприлюднюють чітко сформульовану редакційну політику, але принципи такої політики також можна знайти у внутрішніх інструкціях або у критеріях відбору чи опрацювання контенту (наприклад, його перевірки або затвердження). У нових комунікаційних середовищах редакційна політика може бути закладена у заяві про місію або в правилах та умовах користування (які можуть містити досить докладні положення щодо контенту), або може бути виражена в неформальній формі як зобов'язання дотримуватися певних принципів (наприклад, мережевого етикету, гасла).

(...)

32. У редакційному процесі можуть брати участь користувачі (які, наприклад, проводять дружню перевірку та надсилають запити про видалення контенту), і остаточні рішення при цьому приймаються відповідно до внутрішньої процедури та з урахуванням визначених критеріїв (реактивна модерація). Нові медіа нерідко здійснюють модерацію після публікації (що часто називають постмодерацією) матеріалів користувачів, що, на перший погляд, може бути непомітним. Крім того, редакційні процеси можуть бути автоматизованими (наприклад, у випадку прогнозованих алгоритмів відбору контенту або порівняння контенту з матеріалами, захищеними авторським правом).

(...)

35. Слід ще раз зазначити, що різні рівні редакційного контролю узгоджуються з різними рівнями редакційної відповідальності. Різні рівні редакційного контролю або редакційних методів (наприклад, премодерація у порівнянні з постмодерацією) потребують диференційованих підходів та майже напевно дозволяють найкращим чином визначати рівень захисту.

36. Отже, постачальників посередницьких або допоміжних послуг, які сприяють функціонуванню медіа або забезпеченню до них доступу, але самі по собі не здійснюють чи не мають здійснювати редакційний контроль, а отже, несуть обмежену редакційну відповідальність або взагалі її не несуть, не слід вважати медіа. Проте їхня діяльність може бути значущою у медійному контексті. Тим не менш, дії, здійснювані постачальниками посередницьких або допоміжних послуг з огляду на юридичні обов'язки (наприклад, з видалення

контенту внаслідок судової постанови), не слід вважати редакційним контролем у згаданому вище сенсі.

(...)

63. Слід наголосити на важливості ролі посередників. Вони надають альтернативні й додаткові засоби чи канали поширення медіа-контенту, завдяки чому розширюється цільова аудиторія та підвищується ефективність реалізації медіа-суб'єктами своїх цілей і завдань. На конкурентному ринку посередників і допоміжних служб це може суттєво зменшувати ризик втручання з боку органів влади. Однак, з огляду на те, якою мірою медіа змушені покладатися на посередників і допоміжні служби в новій екосистемі, існує також ризик здійснення через них цензури. У певних ситуаціях так само може існувати ризик здійснення приватної цензури (посередниками й допоміжними службами стосовно медіа, яким вони надають послуги, або стосовно контенту, який вони передають)».

47. 16 квітня 2014 року було прийнято Рекомендацію CM/Rec(2014)6 Комітету Міністрів державам-членам щодо використання Посібника з прав людини для інтернет-користувачів. У відповідній частині цього Посібника зазначено:

Свобода вираження поглядів та інформації

«Ви маєте право шукати, отримувати та повідомляти інформацію та ідеї на свій вибір без будь-якого втручання і незалежно від кордонів. Це означає, що:

1. Ви можете вільно висловлюватися в Інтернеті та мати доступ до інформації, поглядів і висловлювань інших осіб. Це право включає не лише свободу політичних висловлювань, вираження поглядів щодо релігії, висловлення думок та свободу інших висловлювань, що сприймаються схвально або вважаються необразливими, а й тих, що можуть образити, шокувати або занепокоїти інших осіб. Ви повинні приділяти належну увагу репутації та правам інших осіб, зокрема їхньому праву на приватне життя;

2. Можуть застосовуватися обмеження щодо висловлювань, які містять заклики до дискримінації, ненависті або насильства. Такі обмеження мають бути правомірними, чітко сформульованими і застосовуватися під контролем суду;

(...)

6. Ви можете вирішити не розкривати свою особу в Інтернеті і користуватися, наприклад, псевдонімом. Однак ви повинні знати про можливість вжиття національними органами влади заходів, за допомогою яких можна встановити вашу особу».

В. Інші міжнародні документи

48. У своїй доповіді від 16 травня 2011 року (A/HRC/17/27), поданій до Ради ООН з прав людини, Спеціальний доповідач Ради ООН з прав людини щодо питань заохочення й захисту права на свободу думок та їхнє вираження зазначив таке:

«25. Отже, види інформації, до яких можуть застосовуватися законні обмеження, включають: дитячу порнографію (обмеження з метою захисту прав дітей), мову ворожнечі (обмеження з метою захисту прав груп населення, проти яких вона спрямована), дифамацію (обмеження з метою захисту прав і репутації інших осіб від безпідставних нападів), пряме й публічне підбурювання до здійснення геноциду (обмеження з метою захисту прав інших) та пропаганду національної, расової або релігійної ненависті, що становить підбурювання до дискримінації, ворожнечі чи насильства (обмеження з метою захисту прав інших осіб – наприклад, їхнього права на життя).

(...)

27. Крім того, Спеціальний доповідач наголошує, що з огляду на унікальні особливості Інтернету нормативні вимоги або обмеження, які можуть вважатися обґрунтованими і пропорційними стосовно традиційних медіа, часто не є такими по відношенню до Інтернету. Наприклад, у випадках, коли йдеться про посягання на репутацію особи, тоді, враховуючи наявність у неї можливості відразу скористатися своїм правом на відповідь, щоб відновити спалплену репутацію, ті види санкцій, які застосовуються у випадку дифамації поза мережею Інтернет, можуть виявитися недоцільними або неспіврозмірними. (...)

(...)

43. Спеціальний доповідач вважає, що в жодному разі не можна доручати здійснення цензури приватним суб'єктам і що особу не можна притягати до відповідальності за розміщений в Інтернеті контент, автором якого вона не є. Безперечно, жодна держава не повинна використовувати посередників для здійснення цензури від її імені або примушувати їх до цього. (...)

(...)

74. Посередники відіграють фундаментальну роль у наданні можливості користувачам Інтернету користуватися своїм правом на свободу вираження поглядів та доступом до інформації. Зважаючи на безпрецедентний вплив посередників на те, що і як циркулює в Інтернеті, держави дедалі активніше намагаються здійснювати над ними контроль і притягати їх до суду за невжиття заходів з блокування доступу до контенту, що вважається протиправним».

49. У прийнятій 21 грудня 2005 року спільній заяві Спеціального доповідача ООН з питань свободи думки та вираження поглядів, Представника ОБСЄ із свободи медіа та Спеціального доповідача Організації американських держав з питань свободи вираження поглядів зазначено:

«Особа, яка не є автором розміщеного в Інтернеті контенту, не може нести за нього відповідальність, за винятком випадків, коли вона визнала цей контент як свій власний або відмовилася видалити його за постановою суду».

IV. ВІДПОВІДНІ ДОКУМЕНТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ МАТЕРІАЛИ

A. Правові акти Європейського Союзу і прецедентне право

1. Директива 2000/31/ЄС

50. У відповідних частинах Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) зазначено:

«9) Вільне переміщення послуг інформаційного суспільства може в багатьох випадках бути конкретним відображенням більш загального принципу у праві Співтовариства, а саме – принципу свободи вираження поглядів, закріпленого в пункті 1 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка ратифікована всіма державами-членами; з цієї причини директиви щодо постачання послуг інформаційного суспільства мають забезпечувати можливість вільно здійснювати таку діяльність відповідно до цієї статті, з тими лише обмеженнями, що передбачені пунктом 2 зазначеної статті та пунктом 1 статті 46 Договору; ця Директива не має на меті впливати на базові національні норми і принципи у сфері свободи вираження поглядів.

(...)

42) До випадків звільнення від відповідальності, передбачених цією Директивою, належать лише ситуації, коли діяльність постачальника послуг інформаційного суспільства обмежується технічним процесом управління комунікаційною мережею та забезпеченням доступу до такої мережі, за допомогою якої передається або тимчасово зберігається інформація, надана третіми особами, з єдиною метою – забезпечення її ефективнішої передачі; така діяльність має суто технічний, автоматичний і пасивний характер, тобто при її здійсненні постачальник послуг інформаційного суспільства не знає інформації, що передається або зберігається, як і не контролює її.

43) Винятки з відповідальності можуть застосовуватися до постачальника послуги у випадках, коли він виконує функцію “лише каналу передачі” (*mere conduit*) інформації та її “кешування” (*caching*) і, отже, при цьому жодним чином не причетний до формування інформації, яка передається; це означає, зокрема, що він не може змінювати інформацію, яку передає; дана вимога не поширюється на операції технічного характеру, які відбуваються при передачі інформації, оскільки вони не порушують цілісності інформації, що міститься в передачі.

44) Постачальник послуги, який свідомо взаємодіє з одним із одержувачів його послуги з метою вчинення протиправних діянь, виходить за межі того, що визначається як функція “лише каналу передачі” інформації або “кешування” і, отже, до такого постачальника послуги не можуть застосовуватися відповідні винятки з відповідальності.

45) Обмеження щодо відповідальності постачальників посередницьких послуг, передбачені цією Директивою, не позначаються на можливості винесення різних судових заборон; такі заборони можуть, зокрема, встановлюватися постановами судів або адміністративних органів і вимагати

припинення або недопущення відповідного порушення, включаючи видалення незаконної інформації або блокування доступу до неї.

46) До постачальника послуги інформаційного суспільства, яка полягає у зберіганні інформації, обмеження щодо відповідальності застосовуватиметься у разі, якщо він негайно – коли йому фактично стає відомо або зрозуміло, що йдеться про протиправну діяльність – вживає заходів з видалення відповідної інформації або блокування доступу до неї; таке видалення або блокування доступу має здійснюватися з дотриманням принципу свободи вираження поглядів та відповідно до процедур, встановлених з цією метою на національному рівні; ця Директива не перешкоджає державам-членам встановлювати певні вимоги, що підлягають негайному виконанню перед видаленням або блокуванням інформації.

47) Держави-члени не можуть покладати на постачальників послуг обов'язок з моніторингу лише у разі, якщо йдеться про обов'язки загального характеру; це не стосується обов'язків з моніторингу в конкретних випадках і, зокрема, не перешкоджає національним органам влади приймати відповідні рішення на підставі норм національного законодавства.

48) Ця Директива не перешкоджає державам-членам вимагати від постачальників послуг, які розміщують інформацію, надану одержувачами їхніх послуг, застосовувати заходи належної обачливості, які обґрунтовано можна очікувати від них та які передбачені національним законодавством, з метою виявлення та запобігання певним видам протиправної діяльності.

(...)

Стаття 1 — Мета і сфера застосування

1. Ця Директива спрямована на підтримання належного функціонування внутрішнього ринку шляхом забезпечення вільного руху послуг інформаційного суспільства між державами-членами.

(...)

Стаття 2 Визначення

Для цілей цієї Директиви нижченаведені терміни вживаються в такому значенні:

а) “послуги інформаційного суспільства” – послуги за змістом пункту 2 статті 1 Директиви 98/34/ЄС, зі змінами, внесеними Директивою 98/48/ЄС;

б) “постачальник послуги” – фізична або юридична особа, що надає послуги інформаційного суспільства;

с) “заснований постачальник послуг” – постачальник послуг, який ефективно здійснює господарську діяльність, використовуючи постійне підприємство протягом невизначеного періоду. Наявність і використання технічних засобів і технологій, необхідних для надання послуг, само по собі не означає заснування постачальника послуг;

(...)

Розділ 4 Відповідальність постачальників посередницьких послуг**Стаття 12 – Функція «лише каналу передачі» інформації**

«1) У випадках, коли надається послуга інформаційного суспільства, яка полягає в передачі інформації, наданої користувачем послуги, через комунікаційну мережу або в наданні доступу до комунікаційної мережі, держави-члени забезпечують, щоб постачальник послуги не ніс відповідальності за інформацію, яка передається, якщо він:

- a) не ініціює її передачу;
- b) не вибирає одержувача передачі; та
- c) не вибирає й не змінює інформації, що міститься в передачі.

2) Дії із забезпечення передачі й доступу до інформації, про які йдеться в пункті 1, включають автоматичне, проміжне й тимчасове зберігання інформації, яка передається, з урахуванням того, що єдиною метою таких дій є передача інформації через мережу передачі даних загального користування, а також за умови, що ця інформація не зберігається довше, ніж це є розумно необхідним для її передачі».

3. Ця стаття не зачіпає право судів або адміністративних органів на підставі чинного у державі-члені законодавства зобов'язати відповідного постачальника послуги припинити або не допустити правопорушення.

Стаття 13 – «Кешування»

1. У випадках, коли надається послуга інформаційного суспільства, яка полягає в передачі інформації, наданої користувачем послуги, через комунікаційну мережу, держави-члени забезпечують, щоб постачальник послуги не ніс відповідальності за автоматичне, проміжне й тимчасове зберігання такої інформації, здійснюване з єдиною метою – підвищення ефективності поступальної передачі інформації до інших одержувачів послуги на їхній запит, якщо:

- a) постачальник послуги не змінює інформації;
- b) постачальник послуги виконує умови доступу до інформації;
- c) постачальник послуги виконує правила щодо оновлення інформації, визначені у спосіб, загальновизнаний і використовуваний у галузі;
- d) постачальник послуги не перешкоджає законному використанню технологій, загальновизнаних і застосовуваних у галузі, для отримання даних про використання інформації; та
- e) постачальник послуги негайно вживає заходів з видалення збереженої ним інформації або блокування доступу до неї, коли йому фактично стало відомо, що інформацію первинного джерела передачі видалено з мережі або що доступ до неї заблоковано, або що судом чи адміністративним органом прийнято рішення про її видалення чи блокування доступу до неї.

2. Ця стаття не зачіпає право судів або адміністративних органів, керуючись чинним у державі-члені законодавством, зобов'язати відповідного постачальника послуги припинити або не допустити правопорушення.

Стаття 14 – Хостинг

1. У випадках, коли надається послуга інформаційного суспільства, яка полягає у зберіганні інформації, наданої одержувачем послуги, держави-члени забезпечують, щоб постачальник послуги не несе відповідальності за інформацію, що зберігається на запит одержувача послуги, якщо:

а) постачальнику послуги фактично не відомо про протиправну діяльність або інформацію протиправного характеру і, коли йдеться про вимоги відшкодування шкоди, якщо йому не відомі факти чи обставини, які свідчать про протиправність відповідної діяльності чи інформації; або

б) постачальник послуги, виявивши такі факти або дізнавшись про них, негайно вживає заходів з видалення відповідної інформації або блокування доступу до неї.

2) Пункт 1 не застосовується, якщо одержувач послуги діє за дорученням або під контролем постачальника послуги.

3. Ця стаття не зачіпає право судів або адміністративних органів, керуючись чинним у державі-члені законодавством, зобов'язати відповідного постачальника послуги припинити або не допустити правопорушення, як і не перешкоджає державам-членам встановлювати процедури з видалення інформації або блокування доступу до неї.

Стаття 15 – Відсутність загального обов'язку здійснювати моніторинг

1. Держави-члени не покладають на постачальників послуг ані загального обов'язку здійснювати при наданні ними послуг, на які поширюються статті 12, 13 і 14, моніторинг інформації, яку вони передають або зберігають, ані загального обов'язку активно шукати факти чи обставини, що вказують на протиправну діяльність.

2. Держави-члени можуть встановити для постачальників послуг інформаційного суспільства обов'язки негайно повідомляти компетентні органи державної влади про можливі протиправні дії, вчинені одержувачами їхніх послуг, або про надану ними інформацію і передавати компетентним органам на їхню вимогу відомості, що дозволяють ідентифікувати одержувачів їхніх послуг, з якими постачальники послуг мають угоди про зберігання інформації».

2. Директива 98/34/ЄС зі змінами, внесеними Директивою 98/48/ЄС

51. Директива 98/34/ЄС Європейського парламенту і Ради від 22 червня 1998 року (зі змінами, внесеними Директивою 98/48/ЄС) про процедуру надання інформації у галузі технічних стандартів і регламентів, а також правил щодо послуг інформаційного суспільства передбачає таке:

Стаття 1

«Для цілей цієї Директиви нижченаведені терміни вживаються в такому значенні: (...)

2. “послуга” означає послугу інформаційного суспільства, тобто будь-яку послугу, що, як правило, надається за винагороду дистанційно, за допомогою електронних засобів зв’язку та за індивідуальним запитом одержувача послуги.

Для цілей визначення цього терміну:

– “дистанційно” означає, що послуга надається без одночасної присутності сторін;

– “за допомогою електронних засобів зв’язку” означає, що від місця відправлення до місця призначення послуга передається за допомогою електронного обладнання для переробки (включаючи цифрове стиснення) та зберігання інформації або цілком передається й отримується за допомогою дротових каналів зв’язку, радіозв’язку, оптичних чи інших електромагнітних засобів;

– “за індивідуальним запитом одержувача послуги” означає, що послуга надається за допомогою передачі інформації за індивідуальним запитом.

Орієнтовний перелік послуг, що не підпадають під це визначення, міститься в Додатку V.

Ця Директива не застосовується до:

– послуг радіомовлення,

– послуг телевізійного мовлення, зазначених у пункті “а” статті 1 Директиви 89/552/ЄЕС».

3. Практика Суду Європейського Союзу

52. У рішенні від 23 березня 2010 року (об’єднані справи C-236/08, C-237/08, C-238/08 проти *Google France* та *Google*) Суд ЄС визнав, що для того, щоб визначити, чи може відповідальність постачальника послуг з розміщення контекстної реклами обмежуватися відповідно до статті 14 Директиви 2000/31/ЄС, необхідно дослідити, чи є роль цього постачальника послуги нейтральною в тому сенсі, що його діяльність має суто технічний, автоматичний і пасивний характер, у зв’язку з чим дані, які він зберігає, йому не відомі і ним не контролюються. Статтю 14 Директиви про електронну комерцію слід тлумачити як таку, що містить норму, яка застосовується до постачальника послуг з розміщення контекстної інтернет-реклами у разі, якщо він не відіграє активної ролі, завдяки якій дані, які він зберігає, були б йому відомі або контролювалися б ним. Якщо постачальник послуг не відіграє такої ролі, його не можна притягати до відповідальності за дані, які він зберігає на запит рекламодавця, за винятком випадків, коли він, дізнавшись про протиправний характер цих даних або протиправність дій рекламодавця, не вжив негайних заходів для видалення таких даних або блокування доступу до них.

53. У рішенні від 12 липня 2011 року (справа C-324/09 *L’Oréal ma інших*) Суд ЄС постановив, що пункт 1 статті 14 Директиви 2000/31/ЄС слід тлумачити як такий, що застосовується до оператора електронного торговельного майданчика, якщо цей оператор не

відіграє активної ролі, завдяки якій дані, які він зберігає, були б йому відомі або контролювалися б ним. Таку роль оператор відіграє у випадку, коли допомагає, зокрема, оптимізувати презентацію відповідних пропозицій про продаж або сприяє їхньому просуванню. У випадках, коли оператор електронного торговельного майданчика не відіграє такої активної ролі і, відповідно, послуга, що надається, підпадає під дію пункту 1 статті 14 Директиви 2000/31/ЄС, він все-таки не зможе – у ситуації, що погрожує винесенням рішення про відшкодування збитків – посплатитися на виняток з відповідальності, передбачений цією статтею, якщо, незважаючи на те, що йому були відомі факти чи обставини, на підставі яких добросовісний суб'єкт господарської діяльності повинен був би зрозуміти, що відповідні пропозиції продажу є незаконними, він не вжив негайних заходів відповідно до підпункту «b» пункту 1 статті 14 Директиви 2000/31/ЄС.

54. У рішенні від 24 листопада 2011 року (справа C-70/10 *Scarlet Extended*) Суд ЄС постановив про неможливість винесення судової постанови, яка б зобов'язувала постачальника інтернет-послуг встановити виключно за свій рахунок і на необмежений строк систему фільтрації усіх електронних комунікацій, здійснюваних за допомогою його послуг, зокрема з використанням пірінгових мереж, як загальний превентивний захід, застосовуваний до всіх без винятку його користувачів, з метою виявлення в його мережі передачі електронних файлів, що містять музичні, кінематографічні або аудіовізуальні твори, які заявник вважає своєю інтелектуальною власністю, та блокування передачі файлів, обмін якими порушує авторське право.

55. У рішенні від 16 лютого 2012 року (справа C-360/10 *SABAM*) Суд ЄС дійшов висновку, що з огляду на Директиви 2000/31/ЄС, 2001/29/ЄС і 2004/48/ЄС національний суд не може своєю постановою зобов'язати постачальника послуг хостингу встановити виключно за свій рахунок і на необмежений строк систему фільтрації інформації, яку зберігають на серверах постачальника користувачі його послуг, як загальний превентивний захід, застосовуваний до всіх без винятку його користувачів, для того, щоб виявляти електронні файли, що містять музичні, кінематографічні або аудіовізуальні твори, які заявник, що вимагає винесення судом такої постанови, вважає своєю інтелектуальною власністю, та унеможливлувати подання таких творів до загального відома публіки на порушення авторського права.

56. У рішенні від 13 травня 2014 року (справа C-131/12 *Google Spain та Google*) Суд ЄС дав тлумачення Директиви 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних. Він дійшов висновку, що діяльність пошукової системи в Інтернеті слід кваліфікувати як діяльність з «обробки персональних даних» за змістом Директиви 95/46/ЄС, і

встановив, що така обробка персональних даних, здійснювана оператором пошукової системи, може призводити до суттєвого утиску основоположних прав (гарантованих статтями 7 і 8 Хартії основних прав Європейського Союзу) на приватне життя та на захист персональних даних, у випадках, коли пошук інформації в Інтернеті за допомогою такої системи здійснюється за іменем певної фізичної особи, адже це надає можливість будь-якому користувачу мережі Інтернет отримати завдяки списку результатів пошуку структурований огляд присутньої в Інтернеті інформації стосовно цієї особи і скласти таким чином більш-менш докладне уявлення про неї. Крім того, наслідки втручання у права суб'єкта персональних даних виявляються ще серйознішими, якщо враховувати важливу роль Інтернету і пошукових систем у сучасному суспільстві, завдяки яким інформація, що міститься в такому списку результатів пошуку, набуває повсюдного поширення. Таке втручання, враховуючи серйозність його можливих наслідків, не може виправдовуватися виключно економічними інтересами оператора. Суд ЄС указав на необхідність забезпечення справедливого балансу між легітимним інтересом користувачів Інтернету в отриманні доступу до інформації та основоположними правами суб'єкта персональних даних. Основоположні права суб'єкта персональних даних, як правило, переважають інтерес користувачів Інтернету, але такий баланс може залежати від характеру відповідної інформації та від того, наскільки сильно вона позначається на приватному житті суб'єкта персональних даних, та від громадського інтересу у володінні цією інформацією. Суд ЄС зазначив, що в певних випадках оператор пошукової системи зобов'язаний видалити зі списку результатів пошуку, які виводяться на екран дисплея після здійснення пошуку за іменем відповідної особи, опубліковані третіми особами посилання на веб-сторінки, що містять інформацію щодо цієї особи, навіть якщо само по собі розміщення такої інформації на цих веб-сторінках є законним. Зокрема, ця вимога стосується випадків, коли відображені дані виявляються неадекватними, неактуальними чи вже застарілими, або зайвими з точки зору цілей, для яких вони оброблені, та з огляду на час, що минув.

57. У рішенні від 11 вересня 2014 року (справа C-291/13 *Papasavvas*) Суд ЄС встановив, що, оскільки газетному видавництву, яке розміщує електронну версію газети на своєму веб-сайті, у принципі, відома розміщена ним інформація та оскільки вона ним контролюється, таке видавництво не можна вважати «постачальником посередницьких послуг» за змістом статей 12-14 Директиви 2000/31/ЄС, незалежно від того, чи є доступ до цього веб-сайту безоплатним, чи платним. Отже, Суд ЄС постановив, що положення статей 12-14 Директиви 2000/31/ЄС про обмеження цивільної

відповідальності не застосовуються у справі газетного видавництва, котре є оператором веб-сайту, на якому розміщується електронна версія газети цього видавництва і котре, до того ж, отримує дохід від розміщення комерційної реклами на своєму веб-сайті, оскільки видавництву відома розміщена ним інформація та оскільки вона ним контролюється, і при цьому немає значення, чи є доступ до цього веб-сайту безоплатним, чи платним.

В. Порівняльно-правові матеріали

58. Як свідчить наявна у Суду інформація, у цілому ряді держав-членів Ради Європи – які також є членами Європейського Союзу – Директива про електронну комерцію, транспонована в законодавства цих держав, служить первинним джерелом права у цій сфері. Крім того, судячи з усього, чим більшою мірою оператор причетний до формування контенту третіх осіб перед його публікацією в мережі Інтернет – чи то внаслідок здійснення ним попередньої фільтрації або редагування, вибору ним одержувачів контенту, запрошення до коментування заздалегідь визначеної теми, чи то внаслідок визнання ним контенту як свого власного – тим більша ймовірність того, що оператор нестиме відповідальність за зміст опублікованої інформації. Деякі держави вже запровадили певні додаткові норми, які конкретно регулюють процедури видалення з Інтернету контенту, коли стверджується про його протиправний характер, а також норми щодо розподілу відповідальності у зв'язку з цим.

ПРАВО

I. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

59. Компанія-заявник скаржилася, що притягнення її до відповідальності за коментарі, розміщені читачами на її інформаційному інтернет-порталі, порушило її право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням

або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

60. Уряд оспорив цей довід.

А. Рішення Палати

61. У своєму рішенні від 10 жовтня 2013 року Палата передусім зазначила, що позиції сторін розходяться стосовно ролі компанії-заявника у цій справі. На думку Уряду, компанію-заявника слід розглядати як розголошувача дифамаційних коментарів, тоді як компанія-заявник вважає, що на кону стоїть її право на вільне поширення інформації, створеної та опублікованої третіми особами, і що сама вона не є видавцем коментарів третіх осіб. Палата не стала визначати, яку саме роль слід приписати компанії-заявнику в цій діяльності, і зазначила, що, по суті, сторони не заперечують того, що рішення національних судів стосовно компанії-заявника становлять втручання в її право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 Конвенції.

62. Що стосується законності такого втручання, то Палата відхилила аргумент компанії-заявника про те, що втручання в її право на свободу вираження поглядів не було «встановлене законом». Палата зауважила, що національні суди дійшли висновку, що діяльність компанії-заявника не підпадає під дію Директиви про електронну комерцію та Закону про послуги інформаційного суспільства. Вона вважала, що її завдання не полягає в тому, щоб підміняти собою національні суди і що питання тлумачення національного законодавства мають вирішувати передусім національні органи влади, зокрема суди. Палата також визнала, що з відповідних положень цивільного законодавства – хоча вони є досить загальними і недостатньо конкретизованими (у порівнянні, наприклад, із Законом про послуги інформаційного суспільства) – а також із судової практики їх застосування видно, що видавець несе відповідальність за будь-які дифамаційні заяви, що містяться в його публікації. Палата взяла до уваги той факт, що компанія-заявник є професійним видавцем, який управляє одним із найбільших інформаційних порталів в Естонії, а також те, що певною мірою скандальна відомість її порталу пов'язана з коментарями, які публікуються у відповідному його розділі. З огляду на ці обставини Палата вирішила, що компанія-заявник була в змозі оцінити ризики, пов'язані з її діяльністю, і що,

найімовірніше, була в змозі достатньою мірою передбачити можливі наслідки цих ризиків.

63. Палата також встановила, що обмеження права компанії-заявника на свободу вираження поглядів мало легітимну мету захисту репутації і прав інших осіб. На думку Палати, той факт, що, у принципі, відповідальність несуть також і фактичні автори коментарів, не скасовує легітимної мети притягнення компанії-заявника до відповідальності за завдання шкоди репутації та правам інших осіб.

64. Що стосується пропорційності втручання, то Палата зазначила, що у справі не заперечується той факт, що коментарі, про які йдеться, є дифамаційними за своїм характером. Оцінюючи пропорційність втручання у право компанії-заявника на свободу вираження поглядів, Палата врахувала ряд наведених нижче аспектів. По-перше, вона дослідила контекст коментарів, по-друге – заходи, вжиті компанією-заявником для недопущення опублікування дифамаційних коментарів або для їх видалення, по-третє – відповідальність фактичних авторів коментарів як альтернативу відповідальності компанії-заявника, і, по-четверте – наслідки, які мав для компанії-заявника розгляд її справи національними судами.

65. Зокрема, Палата взяла до уваги те, що інформаційна стаття, опублікована компанією-заявником, яка викликала потік дифамаційних коментарів, стосувалася питання, що становило суспільний інтерес, і що компанія-заявник була в змозі передбачити можливість негативної реакції та вжити відповідних заходів обачливості, щоб виключити можливість покладення на неї відповідальності за завдання шкоди репутації інших осіб. Проте використовувані компанією-заявником системи попередньої автоматичної фільтрації та видалення неприйнятних коментарів за процедурою «notice-and-take-down» не забезпечували достатнього захисту прав третіх осіб. До того ж, публікація інформаційних статей та оприлюднення коментарів, доданих до них читачами, були частиною професійної діяльності компанії-заявника, і її дохід від реклами залежав від кількості читачів і коментарів. Компанія-заявник мала можливість здійснювати значний контроль щодо читацьких коментарів і була в змозі передбачити характер коментарів, які могла викликати та чи інша стаття, та вжити технічних або фізичних заходів для недопущення оприлюднення дифамаційних висловлювань. Крім того, не існувало реальної можливості вчинити цивільний позов проти фактичних авторів цих коментарів, оскільки встановити їхні особи було важко. У будь-якому разі Палата не була переконана в тому, що вжиття заходів, які б дали змогу потерпілій стороні вчинити позов проти авторів дифамаційних коментарів, забезпечило б ефективний захист її права на повагу до приватного життя. Компанія-заявник сама вирішила дозволити додавання коментарів незареєстрованими

користувачами, і це її рішення давало підстави вважати, що вона взяла на себе певну відповідальність за такі коментарі. З огляду на все наведене вище та враховуючи помірну суму відшкодування шкоди, виплатити яку суд зобов'язав компанію-заявника, таке обмеження щодо її права на свободу вираження поглядів було визнано обґрунтованим і пропорційним. Отже, не було порушення статті 10 Конвенції.

В. Доводи сторін, подані до Великої палати

1. Компанія-заявник

а) Загальні зауваження

66. Компанія-заявник стверджувала, що в сучасному світі авторами медіа-контенту в Інтернеті дедалі частіше стають самі користувачі. Контент, що генерується користувачами, має велике значення – коментарі до інформаційних повідомлень і статей часто спонукають до серйозних дискусій у суспільстві і навіть інформують журналістів про питання, які не є загальновідомими, і стають таким чином поштовхом до проведення журналістських розслідувань. Наявність у «кожного» можливості брати участь в публічній дискусії сприяє розвитку демократії та допомагає найкращим чином реалізувати цілі свободи вираження поглядів. За цих умов дуже складно забезпечувати притягнення тих, хто порушив права інших осіб, до відповідальності, дотримуючись при цьому принципу недопущення цензури.

67. Що стосується контенту користувачів, то компанія-заявник вважала, що достатньою вимогою для постачальника послуг хостингу є забезпечення негайного видалення контенту третіх осіб одразу після того, як йому стає відомо про його протиправний характер. Якщо, на думку Суду, цього недостатньо, тоді анонімні публічні висловлювання будуть заборонені або право коментаторів на свободу спілкування буде свавільно обмежуватися посередниками, змушеними перестраховуватися, щоб уникнути притягнення до відповідальності у зв'язку з можливими подальшими обвинуваченнями.

б) Роль Delfi

68. Компанія-заявник закликала Велику Палату провести аналіз з урахуванням усіх матеріалів справи, дослідивши, зокрема, питання про те, ким саме слід вважати компанію-заявника: традиційним видавцем чи посередником. Видавець несе відповідальність за будь-який опублікований ним контент, незалежно від того, хто є автором того чи іншого контенту. Компанія-заявник, однак наполягала, що її слід вважати посередником і що, відповідно, вона має право керуватися певними й передбачуваними правовими нормами, які обмежують

зобов'язання здійснювати моніторинг коментарів третіх осіб. Вона стверджувала, що посередники не є тими, хто має всі можливості для вирішення питань щодо законності користувацького контенту. Особливо це стосується контенту, що має дифамаційний характер, оскільки лише той, кого зачіпає такий контент, здатний визначити, що саме завдає шкоди його репутації.

с) Законність

69. Компанія-заявник стверджувала, що втручання в її право на свободу вираження поглядів – включаючи її право зберігати інформацію та надавати користувачам можливість ділитися своїми думками – не було встановлене законом. Вона повідомила, що немає ані законодавства, ані судової практики, які б вимагали розглядати постачальника посередницьких послуг як видавця контенту, з яким він не обізнаний. Навпаки, застосовні правові норми прямо забороняють покладати на постачальників послуг відповідальність за контент третіх осіб. У зв'язку з цим компанія-заявник послалася на Директиву про електронну комерцію, естонський Закон про послуги інформаційного суспільства та Декларацію Ради Європи про свободу комунікацій у мережі Інтернет. Директива передбачає обмежену відповідальність таких постачальників за протиправний контент, яка визначається з урахуванням застосування ними системи видалення такого контенту за процедурою «notice-and-take-down». Постачальники послуг звільняються від відповідальності у випадках, якщо після того, як їм фактично стало відомо про протиправну діяльність, вони негайно вжили заходів з видалення відповідної інформації або блокування доступу до неї. Таке видалення або блокування доступу має здійснюватися з дотриманням принципу свободи вираження поглядів та відповідно до процедур, встановлених з цією метою на національному рівні (пункт 46 преамбули зазначеної директиви). На думку компанії-заявника, немає сумніву в тому, що ця правова норма сформульована з достатньою чіткістю, яка дозволяє громадянам регулювати свою поведінку. За твердженням компанії-заявника, вона діяла у повній відповідності до застосовних правових норм, оскільки видалила дифамаційні коментарі того самого дня, коли про них її повідомив позивач у цій справі.

70. Компанія-заявник також стверджувала, що навіть згідно з існуючими нормами деліктного права поширювачі інформації (поштові працівники, книгарні та інші суб'єкти) не належать до категорії видавців. Отже, залишається цілком неясним, яким чином існуючі норми деліктного права були застосовані до «новітньої галузі, пов'язаної з новими технологіями», як це зазначено в рішенні Палати, тобто до адміністрації інформаційного інтернет-порталу, послуги якої дають змогу користувачам взаємодіяти з журналістами й між собою та

висувати цінні ідеї у зв'язку з обговоренням питань, що становлять суспільний інтерес. Немає правових норм, які б покладали на компанію-заявника обов'язок здійснювати проактивний моніторинг користувацьких коментарів.

d) Легітимна мета

71. Компанія-заявник не заперечувала, що втручання, про яке йдеться, мало легітимну мету.

e) Необхідність у демократичному суспільстві

72. За твердженням компанії-заявника, це втручання не було необхідним у демократичному суспільстві. Вона стверджувала, що рішення Палати залишає їй два варіанти вибору. Перший варіант – це найняти армію висококваліфікованих модераторів для здійснення (у реальному часі) контролю за кожним форумом (з приводу кожної інформаційної статті) і відсіювання всіх повідомлень, які можна віднести до категорії дифамаційних (або які можуть посягати, зокрема, на права інтелектуальної власності); взагалі-то, такі модератори видалятимуть, на всяк випадок, будь-які коментарі, що можуть викликати болісну реакцію, і модеруватимуть всі дискусії таким чином, щоб звести їх до обговорення найменш гострих питань. Другий варіант полягає лише в тому, щоб виключити такий масштабний ризик і взагалі закрити ці форуми. Як перший, так і другий варіант означає відмову від використання технологічного потенціалу для надання пересічним читачам можливості вільно коментувати щоденні новини та самостійно брати на себе відповідальність за свої коментарі.

73. Компанія-заявник стверджувала, що рішення Верховного суду має «охолоджувальний ефект» для свободи вираження поглядів і що воно обмежує право компанії-заявника на вільне поширення інформації. Воно таким чином зобов'язує піддавати цензурі інформацію приватних осіб.

74. Свій довід про те, що втручання не було необхідним у демократичному суспільстві, компанія-заявник обґрунтувала нижченаведеними міркуваннями.

75. По-перше, вона стверджувала, що зазначені коментарі пересічних громадян були їхньою реакцією на те, що відбулося внаслідок дій Сааремааської судноплавної компанії, а не на саму статтю. Крім того, статтю викладено у врівноваженому й нейтральному тоні. У статті порушувалося питання, яке було надзвичайно важливим для жителів найбільшого острова Естонії, оскільки зачіпало їхнє повсякденне життя. Негативну реакцію читачів спровокувала не сама стаття, а дії судноплавної компанії.

76. По-друге, компанія-заявник вживала достатніх заходів для недопущення і видалення дифамаційних коментарів; у справі, що

розглядається, такі коментарі були видалені того самого дня, коли про них повідомили компанію-заявника.

77. По-третє, компанія-заявник стверджувала, що за зміст коментарів повинні нести відповідальність їхні фактичні автори. Вона не погодилася з висновком Палати про те, що важко встановити особи фактичних авторів, і доводила, що їхні особи можна було встановити відповідно до процедури «досудового отримання доказів», передбаченої статтею 244 Цивільно-процесуального кодексу. Після встановлення їхніх імен та адресів можна було б без будь-яких проблем вчинити проти них позов до суду.

78. По-четверте, компанія-заявник наполегливо стверджувала, що немає нагальної суспільної потреби у застосуванні норми, що передбачає сувору відповідальність постачальників послуг. Вона стверджувала, що існує європейський консенсус, згідно з яким жоден постачальник послуг не несе відповідальності за контент, автором якого він не є. Тому поле розсуду, яким наділені Договірні держави в цій сфері, є вузьким. Вона також вважає, посилення на незначний розмір суми, яку суд зобов'язав її виплатити на відшкодування моральної шкоди, не виправдовує цього втручання. Вона наголосила, що, якби несла обмежену відповідальність, первинний позивач не залишився би без засобу юридичного захисту – він міг би вчинити позов проти фактичних авторів цих коментарів. Компанія-заявник заперечувала проти встановлення приватної цензури і стверджувала, що достатньо мати двосторонній механізм захисту прав третіх осіб, що включає систему видалення неприпустимих коментарів за процедурою «notice-and-take-down» та можливість вчинення позову проти авторів дифамаційних коментарів. Переконливо не доведено існування «нагальної суспільної потреби» у покладанні відповідальності на постачальників інтернет-послуг.

79. Компанія-заявник також наголосила на важливості анонімності для свободи слова в Інтернеті; вона сприяє широкому залученню всіх користувачів, включаючи представників маргінальних груп населення, політичних дисидентів та викривачів незаконної діяльності до реалізації цього права та дозволяє їм не побоюватися репресій.

80. Нарешті, компанія-заявник стверджувала, що національні суди припустилися явної помилки в тлумаченні норм права Європейського Союзу (далі – право ЄС). Вона вважає, що рішення Палати призвело до колізії зобов'язань та юридичної невизначеності, оскільки дотримання права ЄС у питанні про відповідальність постачальників послуг хостингу означатиме покладення на державу відповідальності за Конвенцією, тоді як дотримання критерію, визначеного рішенням Палати, не відповідатиме праву ЄС.

2. Уряд

а) Загальні зауваження

81. Щодо меж розгляду справи Уряд висловив такі зауваження. По-перше, згідно з практикою Суду саме національні суди мають вирішувати, як застосовувати національне законодавство й тлумачити його положення. Крім того, тлумачення права ЄС – це функція Суду ЄС. Національні суди у своїх вмотивованих рішеннях визнали застосовним Зобов'язально-правовий закон, а не Директиву про електронну комерцію. Велика Палата має також виходити з цієї презумпції, а твердження компанії-заявника про застосовність права ЄС неприйнятні. По-друге, Уряд наголосив, що існує цілий ряд різних видів інтернет-порталів і що питання відповідальності їхніх адміністрацій узагальнити неможливо. У справі, що розглядається, йдеться лише про діяльність, здійснювану у відповідний час порталом Delfi. У зв'язку з цим Уряд звернув увагу на те, що портал Delfi активно запрошував читачів коментувати статті, які він обирав сам; він публікував додані до таких статей анонімні коментарі і розміщував їх у цьому ж розділі portalу; змінити або видалити коментарі міг лише портал Delfi. Відповідальність компанії-заявника слід визначати в цьому конкретному контексті.

82. Уряд наголосив на тому, що у справі не заперечується той факт, що коментарі, про які йдеться, були дифамаційними.

83. Уряд зазначив, що, всупереч твердженням компанії-заявника, їй не довелося блокувати анонімні коментарі чи міняти свою бізнес-модель. Навпаки, Delfi залишається найбільшим інтернет-порталом в Естонії; на порталі досі існує можливість анонімного коментування, а кількість коментарів, що надходять за місяць, збільшилася з 190 000 у 2009 році до 300 000 у 2013-му. Згідно з даними, опублікованими у статті від 26 вересня 2013 року, щомісяця портал Delfi видаляє від 20 000 до 30 000 коментарів (7-10 % від їхньої загальної кількості). Postimees, другий за величиною портал, видаляє до 7 % від загальної кількості коментарів, що становила 120 000. На кожному з цих двох порталів видаленням образливих коментарів займаються п'ять працівників. Починаючи з грудня 2013 року розділ для коментарів на порталі Delfi має дві частини, які показуються окремо: у першій частині – коментарі від зареєстрованих користувачів, а в другій – від анонімних.

б) Законність

84. Уряд наполегливо стверджував, що втручання у права компанії-заявника було «встановлено законом». Він послався на положення національного законодавства та судові прецеденти, стислий виклад яких міститься в пунктах 32-36, 38 і 39 рішення Палати, а також на

відповідну практику Суду, стисло викладену в рішенні Палати. Уряд також зазначив, що в Естонії немає таких судових прецедентів, на підставі яких портал Delfi – який заохочував користувачів додавати свої коментарі до вибраних і опублікованих ним статей – міг би вважати, що власник інтернет-порталу, як представник нових медіа, не несе відповідальності за шкоду, заподіяну доданими до його статей коментарями, які стають невід’ємною частиною новин і контролювати які може лише сам портал Delfi. Крім того, на момент винесення національними судами рішень у справі Delfi вже було більш ніж очевидним те, що інтернет-видання справляють широкий вплив на громадян і що для забезпечення захисту приватного життя інших осіб постала необхідність застосування норм щодо відповідальності також і до нових медіа.

85. Уряд повторив, що не слід брати до уваги посилення компанії-заявника на право ЄС та Закон про послуги інформаційного суспільства. Велика Палата може визначити лише те, чи відповідають наслідки тлумачення Зобов’язально-правового закону пункту 2 статті 10 Конвенції, але не може дати оцінку законодавству, яке національні суди визнали незастосовним. Він також зазначив, що національні суди приділили достатню увагу вирішенню питання про те, постачальником яких послуг можна вважати компанію-заявника: послуг кешування чи послуг хостингу. Однак вони встановили, що її послуги мають інший характер. Зокрема, у випадку надання послуг хостингу забезпечується лише зберігання даних, тоді як дані, які зберігаються, їхнє введення, зміна, видалення та зміст залишаються під контролем користувачів послуги. Але на порталі Delfi коментатори втрачали контроль над своїми коментарями в розділі для коментарів відразу після їх передачі на портал, після чого вже не могли ані змінити, ані видалити їх. Зваживши також на інші аспекти справи – на те, що портал Delfi сам вибирав статті та їхні назви, що він запрошував читачів коментувати статті та встановлював правила коментування (включаючи те, що коментарі мали стосуватися відповідної статті), що він отримував дохід від реклами, який був тим більший, чим більшою була кількість доданих коментарів, що він також здійснював вибіркового моніторинг коментарів – національні суди визнали, що портал Delfi виконував функцію не лише постачальника посередницьких послуг технічного характеру і що його не можна було вважати ані постачальником послуг кешування, ані послуг хостингу. Уряд також наголосив, що Суду ЄС ніколи не доводилося розглядати справи, аналогічні справі Delfi. Так чи інакше, навіть якщо вважати практику Суду ЄС застосовною (наприклад, його рішення у справі *L’Oréal та інших*), є всі підстави для висновку, що роль, яку відігравав портал Delfi, була активною, і що він не може користуватися винятками з відповідальності, передбаченими Директивою про електронну комерцію.

с) Легітимна мета

86. Уряд доводив, що втручання у права компанії-заявника, гарантовані статтею 10, мало легітимну мету захисту честі інших осіб.

д) Необхідність у демократичному суспільстві

87. Що стосується питання про те, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві, то Уряд наголосив насамперед на важливості балансу між статтями 10 і 8 Конвенції.

88. При цьому Уряд послався значною мірою на відповідні міркування, викладені в рішенні Палати. Особливу увагу він також звернув на такі питання.

89. По-перше, стосовно контексту коментарів Уряд зазначив, що національні суди визнали значущим той факт, що вибір і публікація інформаційних статей разом з публікацією коментарів, які додавалися читачами до цих статей і розміщувалися в одному й тому самому розділі, були частиною професійної діяльності компанії-заявника як розголошувача інформації. Delfi запрошував читачів коментувати свої статті, що часто публікувалися під провокаційними заголовками та із зазначенням кількості доданих до них коментарів, яка відображалася жирним червоним шрифтом напроти назви статті на головній сторінці сайту, щоб ще більше заохотити до участі в її коментуванні, і це, у свою чергу, сприяло отриманню доходів від реклами.

90. По-друге, що стосується заходів, вжитих компанією-заявником, то Уряд наголосив на важливості забезпечення захисту прав третіх осіб при користуванні ними Інтернетом, який став потужним комунікаційним каналом, доступним для більшої частини населення і використовуваним у повсякденному житті. Уряд додав, що відповідальність компанії-заявника за коментарі була також очевидною з огляду на те, що відразу після публікації коментарів на інформаційному порталі Delfi їхні фактичні автори вже не могли змінити їх чи видалити – тільки компанія-заявник мала технічні можливості для цього. Уряд також зазначив, що інформація, яка з'являється в Інтернеті, поширюється настільки швидко, що заходи, вжиті через кілька тижнів або навіть днів для забезпечення захисту честі певної особи, виявляються вже недостатніми, оскільки образливі коментарі встигають за цей час набути широкого розголосу і заподіяти шкоду її честі. Уряд також стверджував, що найбільші міжнародні інформаційні портали не дозволяють додавати анонімні коментарі (тобто коментарі незареєстрованих користувачів), і послався на те, що, за деякими оцінками, існує тенденція до відмови від анонімності. Водночас коментарі анонімних користувачів, як правило, виявляються більш образливими, ніж коментарі, додані зареєстрованими користувачами, а завдяки різким коментарям зростає аудиторія

читачів. Уряд стверджував, що саме цим і пояснюється недобра слава порталу Delfi.

91. По-третє, що стосується відповідальності фактичних авторів, то Уряд зауважив, що в цивільному судочинстві – адже у випадку дифамації доцільнішим є цивільно-правовий, а не кримінально-правовий засіб захисту – слідчі заходи, такі як, наприклад, заходи стеження, недоступні. Стосовно процедури «досудового отримання доказів» Уряд стверджував, що вона не є розумною альтернативою у випадку, коли йдеться про анонімні коментарі. По-перше, не завжди можливо встановити відповідну адресу інтернет-протоколу (далі – IP-адреса) – наприклад, якщо дані користувача чи відповідний коментар вже видалені або якщо був використаний анонімний проксі-сервер. По-друге, навіть якщо можна ідентифікувати комп'ютери, з яких надійшли коментарі, все одно неможливо ідентифікувати осіб, які надіслали ці коментарі – наприклад, якщо був використаний загальнодоступний комп'ютер, точка доступу WI-FI, динамічна IP-адреса або сервер, розташований в іншій країні, або з інших технічних причин.

92. По-четверте, що стосується наслідків для компанії-заявника розгляду її справи національними судами, то Уряд зазначив, що Delfi не довелося змінювати свою бізнес-модель чи запроваджувати заборону на анонімні коментарі. Більше того, загальна кількість коментарів, більшість з яких – анонімні, зросла, тоді як нині на порталі Delfi працюють п'ять модераторів. Уряд також зауважив, що висновок про відповідальність компанії-заявника не мав на меті присудження величезної чи каральної суми відшкодування. Насправді, у справі Delfi сума, виплатити яку суд зобов'язав компанію-заявника на відшкодування моральної шкоди, була незначною (320 євро), і у своїй подальшій практиці (див. пункт 43 вище) суди визнавали, що констатація порушення або видалення відповідних коментарів само по собі становить достатній засіб юридичного захисту. У підсумку Уряд зазначив, що притягнення компанії-заявника до цивільно-правової відповідальності не мало «охолоджувального ефекту» для свободи вираження поглядів, і натомість було обґрунтованим і пропорційним заходом.

93. Нарешті, посилаючись на законодавство і практику кількох європейських держав, Уряд стверджував, що не існує європейського консенсусу чи тенденції щодо виключення відповідальності власника інтернет-порталу, який виконує функцію постачальника контент-послуг та розголошувача анонімних коментарів до його статей.

С. Доводи третіх сторін, що взяли участь у провадженні

1. Гельсінський фонд з прав людини

94. Гельсінський фонд з прав людини (Варшава) наголосив на відмінностях між інтернет-виданнями і традиційними медіа. Він зазначив, що постачальники інтернет-послуг, такі як портал Delfi, одночасно виконують дві ролі: постачальників контенту, тобто новин, які вони публікують, та постачальників послуг хостингу, що включають розміщення коментарів третіх осіб. Фонд доводив, що модерацію контенту користувачів або спроможність блокувати доступ до нього не можна вважати ознаками здійснення ефективного редакційного контролю. Постачальників посередницьких послуг не можна відносити до категорії традиційних медіа і застосовувати до них такий самий режим відповідальності.

95. Гельсінський фонд з прав людини стверджував, що відповідальність за дифамаційні коментарі мають нести їхні автори і що держава має забезпечити нормативно-правову базу, яка б дозволяла ідентифікувати і притягати до відповідальності тих, хто чинить протиправні дії у мережі Інтернет. Водночас, за його твердженням, можливість публікації в Інтернеті анонімних коментарів слід вважати цінністю.

2. Організація «Article 19»

96. Організація «Article 19» стверджувала, що однією з інноваційних можливостей Інтернету є та легкість, з якою будь-яка особа може поділитися своїми думками зі всім світом без необхідності мати для цього попередній дозвіл з боку видавців. Форуми для коментарів полегшують і сприяють проведенню публічної дискусії в її найчистішому вигляді, і це має мало спільного з поданням новин. Для кращого розуміння суті і форми розділу для коментарів на інформаційних веб-сайтах його слід розглядати як місце, виділене виданням для приватного дискусійного форуму, тобто як модель, властиву саме виданням в Інтернеті, а не деінде. Організація «Article 19» стверджувала, що покладення на веб-сайти відповідальності за коментарі, залишені користувачами, означатиме покладення на них непомірного тягаря.

97. Вона вважає, що Директива про електронну комерцію спрямована на те, щоб не допускати покладення на веб-сайти відповідальності за коментарі їхніх користувачів, незалежно від змісту цих коментарів. Організація «Article 19» наполегливо стверджувала, що, хоча до інформаційних інтернет-сайтів мають і далі застосовуватися звичайні норми щодо відповідальності за статті, які вони публікують, їх все-таки слід вважати – якщо йдеться про розділ

для коментарів на веб-сайті – не видавцями, а хостинг-провайдерами. Як хостинг-провайдери інформаційні інтернет-сайти повинні, у принципі, мати імунітет від відповідальності за контент третіх осіб за умов, коли вони безпосередньо не причетні до зміни відповідного контенту. Їх не слід притягати до відповідальності, якщо після того, як їх повідомили про неприпустимий контент, вони вжили всіх необхідних заходів для його видалення, і відповідальність не може автоматично покладатися на них лише за те, що вони вирішили не видаляти коментар, про який їх сповістили.

3. Організація «Access»

98. На думку організації «Access», анонімність і використання псевдонімів сприяють здійсненню основоположних прав на приватне життя та на свободу вираження поглядів. Нормативна заборона анонімного користування Інтернетом становитиме порушення прав, гарантованих статтями 8 і 10 Конвенції, на приватне життя та на свободу вираження поглядів, а загальні обмеження можливості висловлювати свою думку анонімно чи з використанням псевдоніму суперечили б самій суті цих прав. Організація «Access» послалася на усталену судову практику кількох країн, що забезпечує захист права на анонімне спілкування як у мережі Інтернет, так і поза мережею.

99. Далі вона зазначила, що у зв'язку з викриттями масового мережевого стеження послуги із забезпечення більшої конфіденційності та анонімності при користуванні Інтернетом набули ще більшої популярності. Вона також зауважила, що обмеження можливості спілкування в Інтернеті вимогою ідентифікації користувачів зашкодить інтернет-економіці, і послалася на результати дослідження, згідно з яким найважливішими учасниками інтернет-спілкування є ті, хто використовує псевдоніми.

100. Що стосується вимоги використовувати реальне ім'я, то досвід Китаю свідчить про те, що така вимога призвела до суттєвого падіння кількості коментарів, які надходять від користувачів. А як показує досвід Кореї, незважаючи на вимогу використовувати реальне ім'я, суттєво покращити коментарі не вдалося, тоді як це виявилось дискримінаційним по відношенню до інтернет-компаній, оскільки користувачі почали віддавати перевагу альтернативним форумам на міжнародних сайтах, які й далі дозволяють їм залишати анонімні коментарі та використовувати псевдоніми.

4. Фонд «Media Legal Defence Initiative»

101. Фонд «Media Legal Defence Initiative» (далі – фонд MLDI) подав свої зауваження від імені двадцяти восьми неурядових організацій та медіа-організацій і компаній. Він зазначив, що

переважна більшість інтернет-видань надають читачам можливість залишати свої коментарі. Завдяки можливості коментування читачі можуть обговорювати новини як між собою, так і разом із журналістами. Це призвело до трансформації медіа із засобів, що продукують односторонній потік комунікації, у такі, що залучають у цей процес самих читачів, надаючи їм слово та забезпечуючи можливість висвітлення різних точок зору.

102. Фонд MLDI зауважив, що наразі межі між доступом до контенту і самим контентом стають все більш розмитими, а «посередниками» виявляються сайти, що надають розширені можливості пошуку, електронні торговельні майданчики, мережеві сервіси, засновані на технологіях Веб 2.0, та сайти соціальних мереж. Всі вони полегшують користувачам доступ до контенту та користування ним, а також мають надзвичайно важливе значення для реалізації ними свого права на свободу вираження поглядів.

103. Фонд MLDI стверджував, що саме держави мають створити нормативно-правову базу, яка б забезпечувала захист права на свободу вираження поглядів і сприяла б реалізації цього права при одночасному дотриманні інших прав та інтересів. Він надав детальний огляд нормативно-правового регулювання питань відповідальності постачальників посередницьких послуг у Сполучених Штатах Америки та державах ЄС. Він зазначив, що підходи, застосовувані цими державами, мають свою специфіку, але вони все-такі схожі в тому, що в цих державах визнають надзвичайну необхідність забезпечення певного рівня захисту прав посередників і не зобов'язують посередників здійснювати моніторинг користувацького контенту. Він також зауважив, що в деяких Договірних державах застосування процедур «notice-and-take-down» призвело до покладення на посередників надмірної відповідальності та до видалення законного контенту.

104. Крім того, фонд MLDI надав детальний аналіз передових методів контролю за користувацьким контентом з боку інтернет-видань. Він звернув увагу на те, що більшість видань у державах Північної Америки та Європи не перевіряють зміст коментарів і не здійснюють відповідного моніторингу перед їх розміщенням. Проте вони все-таки здійснюють певного роду постмодерацію. Чимало інтернет-видань також використовують програмне забезпечення фільтрації та засоби блокування доступу користувачів до сайту, якщо ті постійно порушують правила. Більшість інтернет-видань, включаючи провідні європейські інформаційні агентства, вимагають реєстрації користувачів, але не зобов'язують їх розкривати свої справжні імена.

5. Організації EDiMA, CCIA Europe та EuroISPA

105. Європейська асоціація електронних медіа (EDiMA), Асоціація виробників комп'ютерів і засобів зв'язку (CCIA Europe) та Європейська асоціація провайдерів інтернет-послуг (EuroISPA) подали спільні зауваження як треті сторони у провадженні.

106. Зазначені організації стверджували, що наразі законодавство, міжнародні договори й рекомендації забезпечують певний баланс зобов'язань: по-перше, постачальники послуг хостингу звільняються від відповідальності за контент, якщо зміст відповідної інформації їм «фактично невідомий», і, по-друге, Договірні держави не можуть зобов'язувати постачальників послуг хостингу здійснювати загальний моніторинг контенту.

107. Зазначені треті сторони зауважили, що, хоча деяка розміщена в Інтернеті інформація надходить від традиційних друкованих джерел, таких як газети, і належним чином регулюється правовими нормами, застосовними до видавців, великий обсяг контенту в мережі надходить водночас від фізичних осіб-коментаторів, які можуть висловлювати свої думки без посередництва традиційних редакційних установ. Форуми для коментарів передбачають можливість реалізації права на відповідь і це, таким чином, принципово відрізняє їх від традиційних видань, де такого права не існує.

108. У своїх зауваженнях ці організації доводили, що технології та робочі процеси, які, наприклад, застосовуються на порталі Delfi для обслуговування дискусійних форумів навколо інформаційних новин, неможливо, з технологічної точки зору, відрізнити від послуг хостингу, які, наприклад, надаються на соціальних медіа-платформах – платформах соціальних мереж, блогів/мікроблогів та інших. Контент, сформований і надісланий користувачами, автоматично стає загальнодоступним без участі оператора. Для багатьох хостинг-провайдерів проведення силами працівників превентивної перевірки всього користувацького контенту є практично нездійсненим завданням з огляду на його масштабність. Для невеликих веб-сайтів і стартапів здійснення контролю за контентом може виявитися надзвичайно складною проблемою і настільки дорогим заходом, що буде їм не по силах.

109. Зазначені організації стверджували, що усталені правові норми в державах ЄС та інших державах передбачають застосування системи «notice-and-take-down» як правового і практичного режиму розміщення інтернет-контенту. Такий баланс між зобов'язаннями користувачів та хостинг-провайдерів дає змогу платформам виявляти та видаляти дифамаційні та інші протиправні висловлювання, забезпечуючи водночас можливість активного обговорення дискусійних питань широким загалом; це практично уможливорює широкомасштабне функціонування хостинг-платформ з користувацьким контентом.

D. Оцінка Суду

1. Попередні зауваження та межі здійснюваної Судом оцінки

110. Суд передусім зазначає, що можливості, які Інтернет надає користувачам для самовираження через створюваний ними контент, служать унікальною платформою для реалізації ними права на свободу самовираження. Цей факт є незаперечним і Суд визнав його у своїх попередніх рішеннях (див. рішення у справах: «*Ahmet Yildirim проти Туреччини*», № 3111/10, § 48, ECHR 2012, та «*Times Newspapers Ltd (№№ 1 і 2) проти Сполученого Королівства*», №№ 3002/03 і 23676/03, § 27, ECHR 2009). Однак поряд з цими перевагами існують також і певні ризики. Дифамаційні та інші висловлювання явно протиправного характеру, включаючи ворожі висловлювання і такі, що підбурюють до насильства, можуть, як ніколи раніше, поширюватися у світовому масштабі за лічені секунди, а інколи залишаються стійко присутніми в мережі Інтернет. Ці дві суперечливі реалії є центральним аспектом цієї справи. З огляду на необхідність захисту цінностей, які лежать в основі Конвенції, та однакової поваги до прав, гарантованих статтею 10 і 8 Конвенції, слід забезпечувати баланс, який зберігає суть обох прав. Отже, хоча Суд визнає можливість отримання завдяки Інтернету важливих переваг для реалізації права на свободу вираження поглядів, він бере до уваги й те, що притягнення до відповідальності за дифамаційні та іншого роду протиправні висловлювання має, у принципі, й далі залишатися ефективним засобом юридичного захисту в разі порушення особистих прав.

111. Виходячи з цього й, зокрема, зважаючи на те, що в цій справі Суд уперше має розглянути такого роду скаргу в контексті розвитку нових технологій, Суд вважає за необхідне окреслити межі свого дослідження цієї справи з урахуванням її фактів.

112. По-перше, Суд зауважує, що Верховний суд визнав (див. пункт 14 рішення Верховного суду від 10 червня 2009 року, наведений у пункті 31 вище), що «публікація новин і коментарів на інтернет-порталі так само є журналістською діяльністю. Водночас, з огляду на характер інтернет-видань немає підстав вважати, що перед тим, як опублікувати коментарі, адміністрація порталу зобов'язана редагувати їх так само, як це роблять друковані засоби масової інформації. Видавець [матеріалів у друкованих медіа], будучи їхнім редактором, є ініціатором публікації коментарів, тоді як на інтернет-порталі таким ініціатором є автор коментарю, який робить його доступним для широкого загалу за допомогою порталу. Отже, адміністрація порталу не є особою, якій розголошується інформація. З огляду на [свій] економічний інтерес в публікації коментарів, і видавці друкованих медіа, і адміністрації інтернет-порталів є видавцями/розголошувачами інформації як підприємці».

113. Суд не вбачає підстав ставити під сумнів відмінність, на яку вказав Верховний суд. Навпаки, відправна точка міркувань Верховного суду, тобто визнання відмінностей між адміністрацією порталу і традиційним видавцем, узгоджується з положеннями відповідних міжнародно-правових актів, які відображають певні зміни на користь розмежування юридичних принципів, що регулюють діяльність традиційних друкованих і аудіовізуальних медіа, з одного боку, та роботу інтернет-видань, з іншого. У нещодавній рекомендації Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи про нове визначення медіа така позиція охарактеризована як «диференційований та рівневий підхід [який] означає, що кожна дійова особа, чії послуги визначаються як діяльність медіа або як посередницька чи допоміжна діяльність, повинна користуватися захистом у відповідній формі (диференційованим захистом) та захистом відповідного рівня (рівневим захистом), а також вимагає розмежування відповідальності відповідно до статті 10 Європейської конвенції з прав людини та інших відповідних стандартів, розроблених Радою Європи» (див. пункт 7 Додатку до Рекомендації CM/Rec(2011)7, наведений у пункті 46 вище). Отже, Суд вважає, що з огляду на особливий характер Інтернету «обов'язки і відповідальність», які, за змістом статті 10, покладаються на інформаційні інтернет-портали щодо контенту третіх осіб, можуть деякою мірою відрізнятися від тих, що покладаються на традиційні видавництва.

114. По-друге, Суд зауважує, що Верховний суд Естонії визнав, що «юридична оцінка судами двадцятьох коментарів зневажливого характеру є обґрунтованою». Суди дійшли правильного висновку, що ці коментарі є дифамаційними, оскільки мають вульгарний характер, принижують людську гідність і містять погрози» (див. пункт 15 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище). Крім того, у пункті 16 свого рішення Верховний суд повторив, що зазначені коментарі принижують «людську гідність» і є «явно протиправними». Суд зазначає, така характеристика та аналіз протиправного характеру коментарів, про які йдеться (див. пункт 18 вище), очевидно ґрунтуються на тому, що більшість з цих коментарів за своїми формальними ознаками були такими, що підбурювали до ненависті та насильства стосовно L.

115. Тому Суд вважає, що ця справа стосується «обов'язків і відповідальності», які покладаються на інформаційні інтернет-портали відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції, коли вони надають у комерційних цілях платформу для користувацьких коментарів щодо раніше опублікованого контенту, а деякі користувачі при цьому – чи то ідентифіковані, чи анонімні – дозволяють собі висловлювання явно протиправного змісту, які порушують особисті права інших осіб і містять мову ворожнечі та заклики до вчинення стосовно них

наси́льства. Суд наголошує, що ця справа стосується великого, професійно керованого, інформаційного інтернет-порталу, який на комерційній основі публікує свої власні інформаційні статті та запрошує читачів додавати до них свої коментарі.

116. Отже, справа не стосується інших форумів у мережі Інтернет, на яких може відбуватися поширення коментарів третіх осіб – тобто, наприклад, дискусійних інтернет-форумів чи електронних дощок оголошень, на яких користувачі можуть вільно висловлювати свої ідеї щодо будь-яких тем за відсутності будь-якої вхідної інформації, що вводиться адміністратором форуму для спрямування дискусії у певне русло, або, наприклад, соціальних медіа-платформ, де постачальник платформи не пропонує якогось контенту і де контент-провайдером може бути приватна особа, яка займається веб-сайтом чи блогом як хобі.

117. Суд також зазначає, що інформаційний інтернет-портал компанії-заявника є одним із найбільших інтернет-видань у країні; він має широку читачку аудиторію, і загальновідомою була стурбованість громадськості стосовно провокаційного характеру коментарів, які надходили до порталу (див. пункт 15 вище). До того ж, як зазначено вище, згідно з висновком Верховного суду оскаржувані коментарі у цій справі здебільшого містили мову ворожнечі та прямі заклики до насильницьких дій. Таким чином, встановлення факту їхньої протиправності не вимагає лінгвістичного чи юридичного аналізу, оскільки ці коментарі за своїми формальними ознаками були явно протиправними. Саме виходячи з цих міркувань Суд далі розглядатиме скаргу компанії-заявника.

2. Наявність втручання

118. Суд зазначає, що сторони не заперечують того, що рішення національних судів становили втручання у гарантоване статтею 10 Конвенції право компанії-заявника на свободу вираження поглядів. Суд не вбачає підстав для іншого висновку у цій справі.

119. Таке втручання у право компанії-заявника на свободу вираження поглядів має бути «встановлене законом», мати одну або кілька легітимних цілей за змістом пункту 2 статті 10 та бути «необхідним у демократичному суспільстві».

3. Законність

120. Суд нагадує, що словосполучення «встановлене законом», вжите у другому пункті статті 10, не лише вимагає, щоб оскаржувані заходи мали правові підстави за національним законодавством, але також стосується якості такого законодавства: воно має бути доступним для відповідної особи, а наслідки його застосування мають

бути передбачуваними (див., серед інших джерел, рішення у справах: «*VgT Verein gegen Tierfabriken проти Швейцарії*», № 24699/94, § 52, ECHR 2001-VI; «*Rotaru проти Румунії*» [ВП], № 28341/95, § 52, ECHR 2000-V; «*Gawęda проти Польщі*», № 26229/95, § 39, ECHR 2002-II; та «*Maestri проти Італії*» [ВП], № 39748/98, § 30, ECHR 2004-I). Водночас саме національні органи, передовсім суди, мають тлумачити і застосовувати національне законодавство (див. рішення у справах: «*Centro Europa 7 S.r.l. та Di Stefano проти Італії*» [ВП], № 38433/09, § 140, ECHR 2012; «*Kruslin проти Франції*» від 24 квітня 1990 року, § 29, серія А, № 176-А; та «*Kopp проти Швейцарії*» від 25 березня 1998 року, § 59, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II).

121. Однією з вимог, що випливають зі словосполучення «встановлене законом», є вимога забезпечення передбачуваності. Так, за змістом пункту 2 статті 10 норма не може вважатися «законом», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, яка б давала громадянину змогу регулювати свою поведінку: він повинен мати можливість – у разі потреби за належної правової допомоги – передбачити, достатньою за існуючих обставин мірою, наслідки, до яких може призвести певна дія. При цьому немає потреби в тому, щоб ці наслідки були передбачуваними з абсолютною певністю. Хоча певність бажана, зусилля для її досягнення можуть призвести до надмірної жорсткості у формулюваннях, тоді як закон має завжди відповідати обставинам, що змінюються. Тому чимало законів неодмінно формулюються більшою чи меншою мірою нечіткими термінами, тлумачення та застосування яких є питанням практики (див., наприклад, рішення у справі «*Lindon, Otchakovsky-Laurens та July проти Франції*» [ВП], №№ 21279/02 і 36448/02, § 41, ECHR 2007-IV, та згадане вище рішення у справі «*Centro Europa 7 S.r.l. та Di Stefano проти Італії*», § 141).

122. Ступінь чіткості, що має забезпечуватися у формулюваннях національних законів – хоча при цьому неможливо передбачити всі непередбачувані обставини – значною мірою залежить від змісту відповідного закону, сфери, на яку він має поширюватися, а також кількості та статусу тих, кому він адресований (див. згадане вище рішення у справі «*Centro Europa 7 S.r.l. та Di Stefano проти Італії*», § 142). Суд встановив, що від осіб, що здійснюють професійну діяльність, для яких дотримання надзвичайної обачності при виконанні ними своїх функцій є звичайною справою, можна у зв'язку з цим очікувати приділення особливої уваги оцінці ризиків, з якими пов'язана така діяльність (див. згадане вище рішення у справі «*Lindon, Otchakovsky-Laurens та July проти Франції*», § 41, з додатковими посиланнями на рішення у справі «*Cantoni проти Франції*» від 15 листопада 1996 року, § 35, *Reports* 1996-V, та рішення у справі

«*Chauvy та інші проти Франції*», № 64915/01, §§ 43-45, ECHR 2004-VI).

123. У справі, що розглядається, позиції сторін розійшлися в питанні, чи було втручання у право компанії-заявника на свободу вираження поглядів «встановлене законом». Компанія-заявник стверджувала, що національне законодавство не містить положень, які б вимагали розглядати постачальника посередницьких послуг як професійного видавця коментарів, залишених на його веб-сайті третіми особами, незалежно від того, чи обізнаний він з їхнім конкретним змістом. Водночас компанія-заявник послалася на те, що положення національного та європейського законодавства, які регулюють діяльність постачальників інтернет-послуг, прямо забороняють покладати відповідальність за контент третіх осіб на постачальників послуг.

124. Уряд послався на відповідні положення цивільного законодавства та практику національних судів, згідно з якими видавці несуть відповідальність за свої публікації разом з авторами цих публікацій. Він також зауважив, що суди не виносили рішень, на підставі яких компанія-заявник могла б вважати, що власник інформаційного інтернет-порталу як представник нових медіа не несе відповідальності за коментарі, додані до статей на порталі. На думку Уряду, Суд має виходити з фактів, встановлених національними судами, та з практики застосування й тлумачення ними відповідних правових норм і не брати до уваги посилення компанії-заявника на право ЄС. Так чи інакше, норми права ЄС, на які послалася компанія-заявник, взагалі-то свідчать на користь тлумачень і висновків національних судів.

125. Суд зауважує, що розбіжність позицій сторін щодо того, які саме правові норми мають застосовуватися в цій справі, пояснюється наявністю розбіжностей між ними в питанні про те, до якої категорії суб'єктів слід віднести компанію-заявника. На думку компанії-заявника, її слід віднести до категорії посередника щодо коментарів третіх осіб, тоді як Уряд вважав, що її слід розглядати як видавця медіа-контенту, у тому числі таких коментарів.

126. Суд зауважує (див. пункти 112 і 113 вище), що Верховний суд визнав відмінності між роллю видавця друкованого засобу інформації і роллю адміністрації інтернет-порталу, яка публікує матеріали на порталі в комерційних цілях. Водночас Верховний суд встановив, що з огляду на свій «економічний інтерес у публікації коментарів, і видавці друкованих медіа, і адміністрації інтернет-порталів є видавцями/розголошувачами інформації» для цілей статті 1047 Зобов'язально-правового закону (див. пункт 14 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище).

127. Суд вважає, що доводи компанії-заявника полягають, по суті, в тому, що національні суди припустилися помилки в застосуванні загальних положень Зобов'язально-правового закону до обставин справи, оскільки повинні були керуватися положеннями національного та європейського законодавства, які регулюють діяльність постачальників інтернет-послуг. Як і Палата, Велика палата нагадує у зв'язку з цим, що його завдання не полягає в тому, щоб підміняти собою національні суди. Саме національні органи, передовсім суди, мають тлумачити і застосовувати національне законодавство (див., серед інших джерел, згадане вище рішення у справі «*Centro Europa 7 S.r.l. та Di Stefano проти Італії*», § 140, та рішення у справі «*Rekvényi проти Угорщини*» [ВП], № 25390/94, § 35, ECHR 1999-III). Суд також нагадує, що не в його компетенції виражати свою думку щодо доцільності методів, обраних законодавчим органом держави-відповідача для регулювання тієї чи іншої сфери. Його завдання полягає лише у визначенні, чи відповідають впроваджені ними методи та наслідки їхнього впровадження положенням Конвенції (див. рішення у справі «*Gorzelik та інші проти Польщі*» [ВП], № 44158/98, § 67, ECHR 2004-I). Таким чином, Суд обмежується з'ясуванням того, чи було застосування Верховним судом загальних положень Зобов'язально-правового закону до обставин справи заявника передбачуваним для цілей пункту 2 статті 10 Конвенції.

128. Згідно з відповідними положеннями Конституції, Закону про загальні принципи Цивільного кодексу та положеннями Зобов'язально-правового закону (див. пункти 33-38 вище), а також згідно з тлумаченням і практикою застосування цих положень національними судами вважалось, що компанія-заявник є видавцем і що вона несе відповідальність за публікацію коментарів явно протиправного характеру. Національні суди вирішили застосувати ці норми, оскільки дійшли висновку, що спеціальна норма, що міститься в Законі про послуги інформаційного суспільства, який транспонував Директиву про електронну комерцію в законодавство Естонії, не застосовується до цієї справи, оскільки стосується діяльності суто технічного, автоматичного й пасивного характеру, якою не є діяльність компанії-заявника, і що завдання, виконувані компанією-заявником, включали не лише надання посередницьких послуг (див. пункт 13 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище). У цьому конкретному контексті Суд бере до уваги той факт, що деякі держави визнали, що з огляду на важливість і складність предмету розгляду, при якому необхідно забезпечувати належний баланс різних інтересів та основоположних прав, мають бути запроваджені спеціальні правові норми, які б регулювали ситуації, такі як у справі, що розглядається (див. пункт 58 вище). Такі заходи відповідають «диференційованому й рівневому підходу» до регулювання діяльності нових медіа, який

рекомендує Рада Європи (див. пункт 46 вище), та підтримуються Судом в його практиці (див. *mutatis mutandis*, рішення у справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» (*Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine*), № 33014/05, §§ 63-64, ECHR 2011). Однак, хоча з метою врахування характеру нових медіа можливе застосування різних законодавчих підходів, обставини цієї справи переконують Суд у тому, що положення Конституції, Закону про загальні принципи Цивільного кодексу та положення Зобов'язально-правового закону, а також відповідна судова практика давали змогу передбачити, що видавець, який управляє інформаційним інтернет-порталом у комерційних цілях, може, у принципі, бути притягнутий до встановленої національним законодавством відповідальності за розміщення на своєму порталі коментарів явно протиправного змісту, тобто таких, про які йдеться у цій справі.

129. Тому Суд доходить висновку, що компанія-заявник, будучи професійним видавцем, повинна була бути обізнаною із законодавством і судовою практикою і що вона також могла звернутися за відповідною юридичною консультацією. Суд зауважує у зв'язку з цим, що Delfi є одним із найбільших інформаційних порталів в Естонії. Ще до публікації коментарів, про які йдеться у цій справі, відповідну стурбованість висловлювала громадськість, а міністр юстиції звернув увагу на те, що особи, яким завдали образи, можуть звернутися до суду з позовом проти Delfi і вимагати відшкодування шкоди (див. пункт 15 вище). Тому Суд вважає, що компанія-заявник була в змозі оцінити ризики, пов'язані з її діяльністю, і що, найімовірніше, була в змозі достатньою мірою передбачити можливі наслідки цих ризиків. Отже, Суд доходить висновку, що зазначене втручання було «встановлено законом» відповідно до змісту другого пункту статті 10 Конвенції.

4. Легітимна мета

130. Під час провадження у Великій палаті сторони у справі не заперечували того факту, що обмеження права компанії-заявника на свободу вираження поглядів мало легітимну мету захисту репутації і прав інших осіб. Суд не вбачає підстав для іншого висновку у цій справі.

5. Необхідність у демократичному суспільстві

а) Загальні принципи

131. Основоположні принципи вирішення питання про те, чи є втручання у право на свободу вираження поглядів «необхідним у демократичному суспільстві», ґрунтовно розроблені в практиці Суду і стисло викладені нижче (див. серед інших джерел, рішення у справах:

«*Hertel проти Швейцарії*» від 25 серпня 1998 року, § 46, *Reports* 1998-VI; «*Steel та Morris проти Сполученого Королівства*», № 68416/01, § 87, ECHR 2005-II; «*Mouvement raëlien suisse проти Швейцарії*» [ВП], № 16354/06, § 48, ECHR 2012; та «*Animal Defenders International проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 48876/08, § 100, ECHR 2013):

«і) Свобода вираження поглядів становить одну з основних підвалин демократичного суспільства й одну з принципових умов його розвитку та умов самореалізації кожної особи. За умови дотримання вимог пункту 2 статті 10 вона стосується не лише тієї “інформації” чи тих “ідей”, що сприймаються схвально або вважаються необразливими чи незначущими, а й тих, що ображають, шокують або непокоїть. Такими є вимоги плюралізму, терпимості та широти поглядів, без яких “демократичне суспільство” неможливе. Як визначено в статті 10, ця свобода підлягає обмеженням, які (...), однак, мають тлумачитися звужено, а необхідність будь-яких обмежень має бути переконливо доведена (...)

ii) Прикметник “необхідний” у значенні пункту 2 статті 10 передбачає наявність “нагальної суспільної потреби”. При визначенні того, чи існує така потреба Договірні держави користуються певним полем розсуду, але це нерозривно пов’язано з суворим європейським наглядом, що охоплює як законодавство, так і винесені на його підставі рішення, у тому числі навіть ті, що ухвалені незалежними судами. Отже, Суд уповноважений винести остаточну ухвалу стосовно того, чи є відповідне “обмеження” сумісним зі свободою вираження поглядів, яку гарантує стаття 10.

iii) Здійснюючи наглядову юрисдикцію, Суд не ставить своїм завданням підміняти собою компетентні національні органи, але повинен перевірити, чи відповідають статті 10 рішення, які ці органи ухвалили відповідно до свого поля розсуду. Це не означає, що нагляд обмежується з’ясуванням того, чи здійснила держава-відповідач свої дискреційні повноваження обґрунтовано, ретельно й добросовісно; завдання Суду – це розглянути оскаржуване “втручання” з урахуванням усієї справи в цілому і визначити, чи було воно “пропорційним поставленій легітимній меті” і чи були підстави, якими обґрунтували його національні органи, “відповідними і достатніми” (...) При цьому Суд має переконатися, що національні органи застосували норми, які відповідають принципам, закріпленим у статті 10, а також що вони виходили з належної оцінки відповідних фактів (...)».

132. Суд також наголосив на надзвичайно важливій ролі, яку преса відіграє в демократичному суспільстві. І хоча преса не може переступати певні межі, виходячи, зокрема, з потреби захисту репутації і прав інших осіб та необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менш, вона зобов’язана поширювати – у спосіб, сумісний із її обов’язками та відповідальністю – інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес (див., рішення у справі «*Jersild проти Данії*» від 23 вересня 1994 року, § 31, серія А, № 298; рішення у справі «*De Haes та Gijssels проти Бельгії*» від 24 лютого 1997 року, § 37, *Reports* 1997-I; і рішення у справі «*Bladet Tromsø та Stensaas проти Норвегії*» [ВП], № 21980/93,

§ 58, ECHR 1999-III). Журналістська свобода також включає можливість вдаватися до певних перебільшень або навіть провокації (див. рішення у справі *«Prager та Oberschlick проти Австрії»* від 26 квітня 1995 року, § 38, серія А, № 313, та згадане вище рішення у справі *«Bladet Tromsø та Stensaas проти Норвегії»*, § 59). Межі дозволеної критики стосовно приватних осіб вужчі, ніж стосовно політиків та органів державного управління (див., наприклад, рішення у справах: *«Castells проти Іспанії»* від 23 квітня 1992 року, § 46, серія А, № 236; *«Incal проти Туреччини»* від 9 червня 1998 року, § 54, Reports 1998-IV; та *«Tammer проти Естонії»*, № 41205/98, § 62, ECHR 2001-I).

133. Крім того, у своїх попередніх рішеннях Суд вже встановив, що завдяки своїй доступності, а також здатності зберігати й передавати величезні обсяги інформації, Інтернет відіграє важливу роль у розширенні доступу громадян до новин та сприянні поширенню інформації взагалі (див. згадані вище рішення у справах: *«Ahmet Yildirim проти Туреччини»*, § 48, та *«Times Newspapers Ltd проти Сполученого Королівства»*, § 27). Водночас ризик завдання шкоди здійсненню та використанню прав і свобод людини, зокрема такий ризик щодо права на повагу до приватного життя, який становлять контент та комунікації в Інтернеті, є безумовно вищим, ніж ризик, який становить для таких прав діяльність преси (див. згадане вище рішення у справі *«Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України»*, § 63).

134. Важливим фактором, що має враховуватися при розгляді «обов'язків і відповідальності» журналістів, є потенційний вплив відповідного засобу інформації, і загальновизнано, що вплив аудіовізуальних медіа є зазвичай набагато безпосереднішим і потужнішим, ніж вплив друкованих засобів інформації (див. рішення у справі *«Purcell та інші проти Ірландії»*, № 15404/89, рішення Комісії від 16 квітня 1991 року, Decisions and Reports 70, с. 262). Методи об'єктивного й збалансованого подання інформації можуть значно різнитися – це, зокрема, залежить від особливостей відповідного засобу інформації (див. згадане вище рішення у справі *«Jersild проти Данії»*, § 31).

135. Суд визнав, що «покарання журналіста за сприяння у поширенні тверджень, висловлених іншою особою під час інтерв'ю, може серйозно перешкоджати участі преси в обговоренні питань, які становлять суспільний інтерес, і не повинно застосовуватися, якщо для цього немає вагомих причин» (див. згадане вище рішення у справі *«Jersild проти Данії»*, § 35; рішення у справі *«Thoma проти Люксембургу»*, № 38432/97, § 62, ECHR 2001-III; а також, *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Verlagsgruppe News GmbH проти Австрії»*, № 76918/01, § 31, від 14 грудня 2006 року, та рішення у справі *«Print*

Zeitungsverlag GmbH проти Австрії», № 26547/07, § 39, від 10 жовтня 2013 року).

136. Суд також визнав, що висловлювання, які несумісні з цінностями, проголошуваними й гарантованими Конвенцією, не підпадають під гарантії статті 10 з огляду на статтю 17 Конвенції. Прикладами таких висловлювань, що вже були предметом розгляду Суду, є висловлювання, які заперечують Голокост або виправдовують пронацистську політику, твердження про причетність усіх мусульман до серйозних терористичних актів або про те, що євреї є джерелом зла в Росії (див. рішення у справі «*Lehideux та Isorni проти Франції*» від 23 вересня 1998 року, §§ 47 і 53, *Reports* 1998-VII; ухвалу у справі «*Garaudy проти Франції*», № 65831/01, ECHR 2003-IX; ухвалу у справі «*Norwood проти Сполученого Королівства*», № 23131/03, ECHR 2004-XI; ухвалу у справі «*Witzsch проти Німеччини*», № 7485/03, від 13 грудня 2005 року; та ухвалу у справі «*Pavel Ivanov проти Росії*», № 35222/04, від 20 лютого 2007 року).

137. Суд також нагадує, що право на захист репутації є правом, яке стаття 8 Конвенції захищає як складовий елемент права на повагу до приватного життя (див. згадане вище рішення у справі «*Chauvy та інші проти Франції*», § 70; рішення у справі «*Pfeifer проти Австрії*», № 12556/03, § 35, від 15 листопада 2007 року; і рішення у справі «*Polanco Torres та Movilla Polanco проти Іспанії*», № 34147/06, § 40, від 21 вересня 2010 року). Однак для того, щоб гарантії захисту статті 8 почали діяти, має бути досягнутий певний рівень серйозності посягання на репутацію особи, а характер такого посягання має негативно позначатися на її особистому користуванні правом на повагу до приватного життя (див. рішення у справі «*A. проти Норвегії*», № 28070/06, § 64, від 9 квітня 2009 року, та рішення у справі «*Axel Springer AG проти Німеччини*» [ВП], № 39954/08, § 83, від 7 лютого 2012 року).

138. При вирішенні питання про те, чи є необхідність втручання у право на свободу вираження поглядів у демократичному суспільстві в інтересах «захисту репутації чи прав інших осіб», Суду іноді доводиться з'ясовувати, чи забезпечили національні органи влади справедливий баланс між інтересами захисту двох гарантованих Конвенцією цінностей, які в деяких випадках можуть вступати в конфлікт між собою, а саме: між, з одного боку, свободою вираження поглядів, гарантованою статтею 10, та, з іншого, правом на повагу до приватного життя, закріпленим у статті 8 (див. рішення у справі «*Hachette Filipacchi Associés проти Франції*», № 71111/01, § 43, від 14 червня 2007 року; рішення у справі «*MGN Limited проти Сполученого Королівства*», № 39401/04, § 142, від 18 січня 2011 року; та згадане вище рішення у справі «*Axel Springer AG проти Німеччини*», § 84).

139. Суд встановив, що, за загальним правилом, права, гарантовані статтями 8 і 10, заслуговують однакової поваги, і результат розгляду заяви не повинен, у принципі, залежати від того, чи подано її до Суду на підставі статті 10 Конвенції особою, яка опублікувала образливу статтю, чи на підставі статті 8 Конвенції особою, яка стала об'єктом таких образ. Тому в обох випадках межі розсуду мають, у принципі, бути однаковими (див. згадане вище рішення у справі *«Axel Springer AG проти Німеччини»*, § 87, та рішення у справі *«Von Hannover проти Німеччини (№ 2)»* [ВП], №№ 40660/08 і 60641/08, § 106, ECHR 2012, з додатковими посиланнями – на згадане вище рішення у справі *«Hachette Filipacchi Associés проти Франції»*, § 41; ухвалу у справі *«Timciuc проти Румунії»*, № 28999/03, § 144, від 12 жовтня 2010 року; та рішення у справі *«Mosley проти Сполученого Королівства»*, № 48009/08, § 111, від 10 травня 2011 року). Якщо національні органи забезпечили між цими двома правами баланс, який відповідає критеріям, встановленим практикою Суду, тоді для заміни позиції національних органів власною позицією Суд зобов'язаний мати відповідні вагомі підстави (див. згадане вище рішення у справі *«Axel Springer AG проти Німеччини»*, § 88, та згадане вище рішення у справі *«Von Hannover проти Німеччини (№ 2)»*, § 107, з додатковими посиланнями на згадане вище рішення у справі *«MGN Limited проти Сполученого Королівства»*, §§ 150 і 155, та рішення у справі *«Palomo Sánchez та інші проти Іспанії»* [ВП], № 28955/06, 28957/06, 28959/06 і 28964/06, § 57, від 12 вересня 2011 року). Іншими словами, згідно з практикою Суду у випадках, коли держава зобов'язана забезпечити баланс між конкуруючими приватними інтересами або конкуруючими правами, гарантованими Конвенцією, держава, як правило, користується широким полем розсуду (див. рішення у справах: *«Evans проти Сполученого Королівства»* [ВП], № 6339/05, § 77, ECHR 2007-I; *«Chassagnou та інші проти Франції»* [ВП], №№ 25088/94, 28331/95 і 28443/95, § 113, ECHR 1999-III; і *«Ashby Donald та інші проти Франції»*, № 36769/08, § 40, від 10 січня 2013 року).

b) Застосування зазначених вище принципів у цій справі

i) Аспекти оцінки пропорційності

140. Суд зазначає, що не заперечується той факт, що коментарі, залишені читачами у відповідь на інформаційну статтю, опубліковану на інтернет-порталі компанії-заявника, які були розміщені на порталі в розділі для коментарів, мали явно протиправний характер. Насправді, компанія-заявник видалила ці коментарі відразу після отримання повідомлення про них від потерпілої сторони і під час провадження в Палаті назвала їх такими, що «порушують права», та «незаконними» (див. пункт 84 рішення Палати). Суд також вважає, що більшість з

оскаржуваних коментарів містили мову ворожнечі та заклики до насильства і, відповідно, гарантії статті 10 на них не поширювалися (див. пункт 136 вище). Отже, право авторів цих коментарів на свободу вираження поглядів не є предметом розгляду в цій справі. Натомість питання, яке має вирішити Суд, полягає в тому, чи було порушено гарантоване статтею 10 Конвенції право компанії-заявника на вільне поширення інформації унаслідок винесення національними судами рішень про притягнення її до відповідальності за такі коментарі, залишені третіми особами.

141. Суд зауважує, що, хоча компанія-заявник негайно видалила ці коментарі зі свого веб-сайту після отримання відповідного повідомлення про них від адвокатів L. (див. пункти 18 і 19 вище), Верховний суд виніс рішення про притягнення компанії-заявника до відповідальності на підставі Зобов'язально-правового закону, оскільки вона повинна була не допустити публікації коментарів явно протиправного змісту. У своєму рішенні він послався на пункт 3 статті 1047 Зобов'язально-правового закону, згідно з яким розголошення інформації чи відомостей не вважається протиправним діянням, якщо особа, яка розголошує інформацію чи відомості, або особа, якій розголошуються такі відомості, мають легітимний інтерес в їх розголошенні, а також якщо особа, яка розголошує інформацію, перевірила цю інформацію чи відомості з тією ретельністю, яка вимагається з огляду на «тяжкість потенційного порушення». Таким чином, Верховний суд встановив, що після того, як коментарі були опубліковані, компанія-заявник не видалила їх з порталу з власної ініціативи, незважаючи на те, що повинна була знати про протиправність їхнього змісту. Тому бездіяльність компанії-заявника була визнана незаконною, оскільки вона не «довела відсутності вини» відповідно до пункту 1 статті 1050 Зобов'язально-правового закону (див. пункт 16 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище).

142. Ураховуючи викладені Верховним судом мотиви свого рішення, Суд повинен, керуючись своєю послідовною практикою, дослідити, чи ґрунтується висновок національних судів про відповідальність компанії-заявника на відповідних і достатніх підставах за конкретних обставин цієї справи (див. пункт 131 вище). Суд зауважує, що для того, щоб вирішити питання про те, чи порушили право компанії-заявника на свободу вираження поглядів винесені національними судами рішення про притягнення її до відповідальності за коментарі, залишені третіми особами, Палата визначила як значущі для проведення відповідного аналізу такі аспекти: контекст коментарів, заходи, вжиті компанією-заявником для недопущення опублікування дифамаційних коментарів або для їх видалення, відповідальність фактичних авторів коментарів як альтернатива відповідальності компанії-заявника, а також наслідки, які

мав для компанії-заявника розгляд її справи національними судами (див. пункт 85 (і наступні після нього) рішення Палати).

143. Суд погоджується, що ці аспекти мають значення для конкретної оцінки пропорційності зазначеного втручання в межах розгляду Судом цієї справи (див. пункти 112-117 вище).

ii) Контекст коментарів

144. Що стосується контексту коментарів, то Суд погоджується, що інформаційна стаття про паромну компанію, опублікована на порталі Delfi, була цілком врівноваженою, не містила образливих виразів і не давала підстав для висунення під час провадження в національних судах якихось доводів з приводу протиправних висловлювань. Суд усвідомлює, що навіть така врівноважена стаття, присвячена, здавалося б, нейтральній темі, може спровокувати запеклі дискусії в Інтернеті. Він також у зв'язку з цим надає особливої ваги характеру інформаційного порталу Delfi. Він повторює, що Delfi – це професійно керований інформаційний інтернет-портал, який, працюючи на комерційній основі, спрямовує зусилля на те, щоб збирати велику кількість коментарів до опублікованих на ньому статей. Суд зауважує, що Верховний суд конкретно зазначив, що компанія-заявник запровадила на своєму інформаційному порталі розділ для коментарів, заохочуючи таким чином відвідувачів сайту додавати до новин свої власні оцінки та думки (коментарі). Як було встановлено в рішенні Верховного суду, у розділі для коментарів компанія-заявник активно закликала залишати коментарі щодо новин, які з'являються на порталі. Кількість відвідувань порталу компанії-заявника залежала від кількості коментарів; доходи компанії від реклами, опублікованої на порталі залежали, у свою чергу, від кількості відвідувань. Тому Верховний суд дійшов висновку, що компанія-заявник економічно зацікавлена в публікації коментарів на сайті. На думку Верховного суду, той факт, що компанія-заявник не є автором коментарів, не означав, що вона не здійснює контролю за коментуванням статей (див. пункт 13 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище).

145. Суд також зазначає у зв'язку з цим, що згідно з «Правилами коментування» на порталі Delfi компанією-заявником було заборонено додавати коментарі, які є беззмістовними та/або не стосуються теми матеріалу, не відповідають прийнятим нормам, містять погрози, образи, нецензурні чи вульгарні вислови або підбурюють до ворожнечі, насильства чи до протиправних дій. Адміністрація порталу могла видаляти такі коментарі та обмежувати можливості їхніх авторів залишати свої коментарі на сайті. Крім того, відразу після публікації коментарів на інформаційному порталі компанії-заявника фактично автори цих коментарів вже не могли змінити їх чи видалити – тільки компанія-заявник мала технічні можливості для цього. З огляду на

викладене вище та враховуючи викладені Верховним судом мотиви свого рішення, Суд погоджується з висновком Палати про те, що компанію-заявника слід розглядати як таку, що здійснювала значний контроль щодо коментарів, які публікувалися на її порталі.

146. У підсумку Суд визнає, що Верховним судом було достатньою мірою встановлено, що участь компанії-заявника в оприлюдненні коментарів, доданих до її інформаційних статей на порталі Delfi, виходила за межі діяльності, яку здійснюють постачальники послуг пасивного, суто технічного характеру. Отже, Суд доходить висновку, що підстави, якими Верховний суд обґрунтував своє рішення з цього приводу, були відповідними для цілей статті 10 Конвенції.

iii) Відповідальність авторів коментарів

147. Що стосується питання про те, чи може відповідальність фактичних авторів коментарів бути розумною альтернативою відповідальності інформаційного інтернет-порталу в такій справі як ця, то Суд бере до уваги той факт, що користувачі Інтернету не зацікавлені в тому, щоб розкривати свою особу. Анонімність вже давно використовується для уникнення репресій або небажаної уваги. Тому вона може служити важливим чинником, що сприяє вільному поширенню ідей та інформації, у тому числі, зокрема, в Інтернеті. Водночас Суд не випускає з уваги й те, з якою легкістю, масштабністю і швидкістю відбувається поширення інформації в Інтернеті, а також живучість у мережі Інтернет будь-якої інформації, яка одного разу була там розміщена, у зв'язку з чим наслідки протиправних висловлювань в Інтернеті можуть бути значно більш негативними ніж у випадку, коли йдеться про такі висловлювання в традиційних медіа. З цього приводу Суд також посилається на нещодавнє рішення Суду Європейського Союзу у справі *Google Spain та Google*, в якій Суд ЄС, хоча й в іншому контексті, розглядав проблему, пов'язану з тим, що доступність в Інтернеті певної інформації протягом тривалого часу призвела до серйозного втручання у право особи на приватне життя, і визнав, що основоположні права людини, як правило, переважають комерційні інтереси оператора пошукової системи та інтереси інших користувачів Інтернету (див. пункт 56 вище).

148. Суд зауважує, що рівень анонімності в Інтернеті може бути різним. Користувачі Інтернету можуть бути анонімними для більшої частини публіки, але водночас можуть бути ідентифіковані постачальником послуг завдяки їхнім обліковим записам або контактним даним, які можуть бути або неперевіреними, або підлягати певній перевірці – йдеться про різні процедури, починаючи з обмеженої перевірки (наприклад, за допомогою активації облікового запису через адресу електронної пошти або через аккаунт у соціальній мережі) до підтвердження автентичності особи, чи то за допомогою

національних електронних ідентифікаційних карток, чи то даних аутентифікації користувача в системі інтернет-банкінгу. Постачальник послуг може також надати своїм користувачам широкі можливості користування правом анонімності, взагалі не зобов'язуючи їх ідентифікувати себе, і в такому випадку ідентифікація таких осіб можлива лише обмеженою мірою за допомогою інформації, що зберігається постачальниками послуг доступу до мережі Інтернет. Розкриття такої інформації можливе, як правило, лише за наявності відповідного розпорядження слідчого або судового органу і за певних обмежувальних умов. Тим не менш, у деяких випадках її розкриття може потребуватися з метою ідентифікації правопорушників і притягнення їх до відповідальності.

149. Так, у справі «*K.U. проти Фінляндії*», в якій йшлося про такий злочин, як «зловмисне введення в оману», що був вчинений щодо неповнолітньої особи і пов'язаний з сексуальними мотивами, Суд визнав, що «хоча свободі вираження поглядів і конфіденційності комунікацій має приділятися першочергова увага, і користувачі телекомунікаційних та інтернет-послуг повинні мати гарантію дотримання їхньої власної приватності і свободи вираження поглядів, така гарантія не може бути абсолютною, а іноді має поступатися іншим легітимним імперативам, таким як необхідність запобігання заворушенням чи злочинам або захисту прав і свобод інших осіб» (див. рішення у справі «*K.U. проти Фінляндії*», № 2872/02, § 49, ECHR 2008). У тій справі Суд відхилив аргумент Уряду про те, що заявник мав можливість отримати від постачальника послуг відшкодування шкоди, оскільки, на думку Суду, цього було недостатньо за обставин справи. Суд указав на необхідність забезпечення засобу юридичного захисту, який дозволяв би ідентифікувати справжнього винуватця злочину та притягнути його до відповідальності, тоді як нормативно-правова база держави-відповідача, яка була чинною на час подій у справі, не передбачала можливості розкриття постачальником інтернет-послуг інформації, потрібної для таких цілей (див. там само, §§ 47 і 49). Хоча у справі «*K.U. проти Фінляндії*» йшлося про діяння, яке за національним законодавством визначалося як злочин, і полягало у вторгненні у приватне життя потерпілого із серйознішими наслідками, ніж у справі, що розглядається, з наведених Судом мотивів видно, що, незважаючи на важливе значення права на анонімність в Інтернеті, між цим правом та іншими правами й інтересами має забезпечуватися відповідний баланс.

150. Що стосується встановлення осіб авторів зазначених коментарів під час цивільного провадження, то Суд зазначає, що з приводу практичної можливості здійснення такого заходу позиції сторін розійшлися. На підставі інформації, наданої сторонами, Суд зауважує, що відповідно до процедури «досудового отримання

доказів», передбаченої статтею 244 Цивільно-процесуального кодексу (див. пункт 40 вище), естонські суди задовольнили клопотання, заявлені потерпілими від дифамації, про те, щоб інтернет-газети чи інформаційні портали повідомили IP-адреси авторів коментарів дифамаційного, як стверджувалося, характеру і щоб постачальники послуг доступу до мережі Інтернет розкрили імена та адреси користувачів, яким були призначені ці IP-адреси. Надані Урядом приклади свідчать про неоднозначність отриманих результатів: у деяких випадках ідентифікувати комп'ютер, з якого надійшли коментарі, виявилось можливим, тоді як в інших випадках це виявилось неможливим з різних технічних причин.

151. Згідно з рішенням Верховного суду в цій справі потерпіла сторона мала можливість звернутися до суду з позовом проти компанії-заявника або проти авторів цих коментарів. На думку Суду, невизначеність ефективності заходів, які б уможливлювали ідентифікацію авторів зазначених коментарів, а також той факт, що компанія-заявник не забезпечила для цього відповідних механізмів з тим, щоб жертва мови ворожнечі мала реальну можливість вчинити позов проти авторів коментарів, є чинниками, що свідчать на користь висновку про те, що Верховний суд спирався у своєму рішенні на відповідні й достатні підстави. Суд також посилається у зв'язку з цим на рішення у справі *Krone Verlag (№ 4)*, в якій він визнав, що перекладення ризику з відшкодування шкоди потерпілому від дифамації за результатами розгляду справи про дифамацію на медіа-компанію, фінансове становище якої, як правило, краще за становище образника, не є само по собі непропорційним втручанням у право медіа-компанії на свободу вираження поглядів (див. рішення у справі «*Krone Verlags GmbH & Co. KG проти Австрії (№ 4)*», № 72331/01, § 32, від 9 листопада 2006 року).

iv) Заходи, вжиті компанією-заявником

152. Суд зазначає, що на сайті компанії-заявника відображалася, виділена спеціальним шрифтом, кількість коментарів, доданих до кожної статті, і, отже, редактори інформаційного порталу, напевно, могли легко визначити, навколо яких саме статей точаться найжвавіші дискусії. Стаття, про яку йдеться у цій справі, зібрала 185 коментарів, і така кількість, судячи з усього, була набагато більшою за середню. Зазначені коментарі були видалені компанією-заявником приблизно через шість тижнів після їхнього надходження на сайт, і це сталося після того, як про них повідомили компанію-заявника адвокати потерпілої сторони (див. пункти 17-19 вище).

153. Суд звертає увагу на те, що Верховний суд зазначив у своєму рішенні, що «з огляду на зобов'язання, що впливає з вимоги закону не допускати завдання шкоди, [компанія-заявник] повинна була

запобігти публікації коментарів явно протиправного змісту». Водночас Верховний суд також встановив, що «після того, як коментарі були опубліковані, [компанія-заявник] не видалила їх з порталу з власної ініціативи, незважаючи на те, що повинна була знати про протиправність їхнього змісту» (див. пункт 16 рішення Верховного суду, наведений у пункті 31 вище). Отже, Верховний суд чітко не визначив, чи була компанія-заявник зобов'язана запобігти завантаженню цих коментарів на сайт і чи було б негайне видалення компанією-заявником образливих коментарів після їх публікації на сайті заходом, достатнім згідно з національним законодавством для звільнення її від відповідальності за Зобов'язально-правовим законом. Суд вважає, що проведений аналіз підстав, якими Верховний суд обґрунтував своє рішення, внаслідок якого відбулося втручання у права заявника, передбачені Конвенцією, жодним чином не дозволяє дійти висновку, що національний суд мав намір обмежити права заявника більшою мірою, ніж це потрібно для досягнення поставленої мети. Отже, зважаючи на викладене вище та беручи до уваги закріплене в статті 10 право на вільне поширення інформації, Суд виходить з того, що рішення Верховного суду слід розуміти в тому сенсі, що, якби компанія-заявник без зволікання видалила ті коментарі після їх публікації, то це було б достатньо для звільнення її від відповідальності, передбаченої національним законодавством. З огляду на це, а також на наведений вище висновок (див. пункт 145) про те, що компанію-заявника слід розглядати як таку, що здійснювала значний контроль щодо коментарів, які публікувалися на її порталі, Суд не вважає, що покладення на компанію-заявника зобов'язання видалити зі свого сайту, без зволікання після їх публікації, коментарі, які містили мову ворожнечі та заклики до насильства, тобто були явно протиправними за своїми формальними ознаками, становило, по суті, непропорційне втручання в її право на свободу вираження поглядів.

154. Було б слушним визначити у цій справі, чи ґрунтуються на відповідних і достатніх підставах висновки національних судів, що притягнення компанії-заявника до відповідальності було правомірним заходом, оскільки вона не видалила коментарі без зволікання після їх публікації. У зв'язку з цим слід насамперед приділити увагу питанню про те, чи запровадила компанія-заявник механізми для відсіювання коментарів, які містять мову ворожнечі або є такими, що підбурюють до насильства.

155. Суд зазначає, що компанія-заявник вжила певних заходів у цьому напрямі. На інформаційному порталі Delfi містилося застереження, що відповідальність за зміст коментарів несуть їхні автори, а не компанія-заявник, і що заборонено додавати коментарі, які не відповідають прийнятим нормам або містять погрози, образи, нецензурні чи вульгарні вислови, або підбурюють до ворожнечі,

наси́льства чи до проти́правних дій. Крім того, на порталі працювала автоматична система видалення коментарів, що містять нецензурну лексику, яку вона виявляла на підставі основ деяких нецензурних слів, а також система «notice-and-take-down», яка давала змогу будь-якому користувачу повідомити портал про неприпустимий коментар, і, щоб привернути до нього увагу адміністрації portalу, він мав лише натиснути на призначену для цього кнопку. Крім того, у деяких випадках адміністратори видаляли неприпустимі коментарі за власною ініціативою.

156. Тому Суд зазначає, що компанію-заявника не можна вважати такою, що цілком знехтувала своїм обов'язком з недопущення завдання шкоди третім особам. Тим не менш, слід особливо зазначити те, що автоматична система фільтрації слів, використовувана компанією-заявником, виявилася нездатною відсіювати надіслані читачами образливі коментарі, які містили мову ворожнечі та заклики до насильства, і що це, таким чином, обмежувало можливості компанії оперативно видаляти такі коментарі. Суд нагадує, що більшість цих слів і виразів не були складними метафорами і не містили прихованого змісту чи якихось завуальованих погроз. Йдеться про вислови, в яких була явно виражена ненависть і містилися відверті погрози заподіяти шкоду фізичній недоторканості L. Таким чином, навіть якщо автоматична система фільтрації слів, можливо, і була в деяких випадках корисною, факти справи, що розглядається, свідчать про те, що її було недостатньо для виявлення коментарів, які, з огляду на їхній зміст, не підпадали під гарантії статті 10 Конвенції (див. пункт 136 вище). Суд зазначає, що внаслідок цього неспрацювання механізму фільтрації, такі явно протиправні коментарі залишалися доступними на сайті протягом шести тижнів (див. пункт 18 вище).

157. З цього приводу Суд зауважує, що в деяких випадках адміністратори portalу не видаляли неприпустимі коментарі за власною ініціативою і що, судячи з усього, через деякий час після подій у цій справі компанія-заявник створила спеціальну групу модераторів. Беручи до уваги наявність у кожного широких можливостей для того, щоб його голос був почутий в Інтернеті, Суд вважає, що зобов'язання великих інформаційних порталів вживати ефективних заходів для обмеження поширення в мережі мови ворожнечі та висловлювань, які підбурюють до насильства – що є предметом розгляду в цій справі – жодним чином не можна прирівнювати до «приватної цензури». Визнаючи «важливу роль» Інтернету «у розширенні доступу громадян до новин та сприянні поширенню інформації взагалі» (див. згадані вище рішення у справах: *«Ahmet Yildirim проти Туреччини»*, § 48, та *«Times Newspapers Ltd проти Сполученого Королівства»*, § 27), Суд водночас нагадує, що він ураховує й ризик завдання шкоди контентом і комунікаціями в

Інтернеті (див. згадане вище рішення у справі *«Редакція газети «Правос дело» та Штекель проти України»*, § 63; див. також згадане вище рішення у справі *«Mosley проти Сполученого Королівства»*, § 130).

158. До того ж, залежно від обставин, може виявитися неможливою ідентифікація конкретної жертви мови ворожнечі – це, наприклад, може мати місце в деяких випадках, коли мова ворожнечі спрямована проти групи осіб або коли висловлювання містять прямі заклики до вчинення насильства у спосіб, пропонований у деяких із коментарів, про які йдеться в цій справі. У випадках, коли є конкретна фізична особа, що потерпіла від стверджуваного порушення її прав, може виявитися, що вона позбавлена можливості повідомити постачальника інтернет-послуг про таке порушення. Суд надає ваги тому факту, що можливості потенційної жертви мови ворожнечі здійснювати постійний моніторинг Інтернету є значно обмеженішими у порівнянні з можливостями великого комерційного інформаційного інтернет-порталу запобігати розміщенню таких коментарів або швидко видаляти їх із сайту.

159. Нарешті, Суд звертає увагу на аргумент компанії-заявника (див. пункт 78 вище) про необхідність належного врахування Судом того факту, що на її порталі була запроваджена система «notice-and-take-down». Якщо така система доповнюється ефективними процедурами, що уможливають відповідне швидке реагування, тоді, на думку Суду, у багатьох випадках вона може функціонувати як належний механізм урівноважування прав та інтересів усіх відповідних сторін. Однак Суд визнає, як вже зазначено вище (див. пункт 153), що в таких справах, як ця – коли йдеться про коментарі сторонніх користувачів, які містять мову ворожнечі та прямі погрози заподіяти шкоду тілесній недоторканості фізичних осіб, як це розуміється у практиці Суду (див. пункт 136 вище) – Договірні держави можуть, виходячи з прав та інтересів інших осіб і суспільства в цілому, покласти відповідальність на інформаційні інтернет-портали без порушення при цьому статті 10 Конвенції, якщо ті не вживають заходів з негайного видалення коментарів явно протиправного змісту навіть за відсутності повідомлення про них з боку стверджуваного потерпілого чи третіх осіб.

v) Наслідки для компанії-заявника

160. Насамкінець, повертаючись до питання про те, які наслідки мав для компанії-заявника розгляд її справи національними судами, Суд зазначає, що компанію зобов'язали відшкодувати потерпілій особі моральну шкоду в розмірі, еквівалентному 320 євро. Суд погоджується з висновком Палати, що ця сума – якщо також враховувати той факт, що компанія-заявник є професійним оператором одного з найбільших

інформаційних інтернет-порталів в Естонії – жодним чином не може вважатися неспіврозмірною порушенню, встановленому національними судами (див. пункт 93 рішення Палати). З цього приводу Суд зазначає, що він також узяв до уваги практику національних судів, що склалася після винесення рішення у справі *Delfi* щодо відповідальності операторів інформаційних інтернет-порталів (див. пункт 43 вище). Він зауважує, що в таких справах суди нижчого рівня керувалися рішенням Верховного суду у справі *Delfi*, але жодної постанови про відшкодування моральної шкоди винесено не було. Іншими словами, конкретним результатом проваджень у справах, що розглядалися після винесення рішення у справі *Delfi*, було те, що оператори видаляли образливі коментарі, але суди не зобов'язували їх відшкодовувати моральну шкоду.

161. Суд також зауважує, що ніщо не свідчить про те, що внаслідок рішення національних судів компанії-заявнику довелося міняти свою бізнес-модель. За наявною інформацією інформаційний портал Delfi й далі залишається одним із найбільших інтернет-видань в Естонії і, безперечно, найпопулярнішим за кількістю розміщуваних на ньому коментарів, кількість яких продовжує зростати. Анонімні коментарі – що нині розміщуються поряд з коментарями від зареєстрованих користувачів, які демонструються читачам у першу чергу – залишаються переважаючими, і компанія-заявник створила групу модераторів, які здійснюють постмодерацію коментарів, залишених на порталі (див. пункти 32 і 83 вище). За цих обставин Суд доходить висновку, що і в цьому відношенні втручання у право компанії-заявника на свободу вираження поглядів не було непропорційним.

vi) Висновок

162. Спираючись на конкретну оцінку згаданих вище аспектів, беручи до уваги викладені Верховним судом мотиви свого рішення у цій справі, зокрема надзвичайно різкий характер коментарів, про які йдеться, той факт, що вони були залишені у відповідь на статтю, опубліковану компанією-заявником на її професійно керованому інформаційному інтернет-порталі, працюючому на комерційній основі, недостатність заходів, вжитих компанією-заявником для видалення, без зволікання після їх публікації, цих коментарів, які містили мову ворожнечі й заклики до насильства, та для забезпечення реальної можливості притягнення авторів таких коментарів до відповідальності, а також помірний характер санкції, застосованої до компанії-заявника, Суд доходить висновку, що, покладаючи відповідальність на компанію-заявника, національні суди виходили з відповідних і достатніх підстав, з урахуванням поля розсуду, наданого державі-відповідачу. Тому застосована санкція не становила непропорційного обмеження права компанії-заявника на свободу вираження поглядів.

Отже, порушення статті 10 Конвенції не було.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

Постановляє п'ятнадцятьма голосами проти двох, що не було порушення статті 10 Конвенції.

Учинено англійською та французькою мовами й оголошено на відкритому засіданні у Палаці прав людини у Страсбурзі 16 червня 2015 року.

Йохан Каллеверт,
Заступник секретаря

Дін Шпільманн
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додано такі окремі думки:

- а) спільна окрема думка суддів Раймонді, Каракаша, Де Гаетано та Кжолбро, яка збігається з позицією більшості;
- б) окрема думка судді Зупанчіча, яка збігається з позицією більшості;
- с) спільна окрема думка суддів Сайо та Цоцорія, яка не збігається з позицією більшості.

D.S.
J.C.

Переклад окремих думок не здійснювався, але з цими думками, викладеними англійською і французькою мовами, можна ознайомитися, звернувшись до електронної бази рішень Європейського Суду з прав людини (HUDOC), в якій цими офіційними мовами оприлюднене рішення, до якого вони додані.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2016.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-якої іншої бази даних, в якій він розміщений Судом. Його можна копіювати в некомерційних цілях за умови зазначення повної назви справи разом із вищенаведеним посиланням на авторське право та на Цільовий фонд «Права людини». З питань використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.